

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Religiózní cestovní ruch:

Cesta svatého Jakuba

Bakalářská práce

Autor: Anna Hrabětová

Studijní obor: Management cestovního ruchu – Anglický jazyk

Vedoucí práce: Ing. Veronika Židová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 28. 4. 2021

Anna Hrabětová

Poděkování:

Ráda bych z celého srdce poděkovala vedoucí bakalářské práce paní Ing. Veronice Židové, Ph.D. za veškeré rady, připomínky a postřehy a zkrátka za celý proces, při kterém byla dnem i nocí připravena a ochotna pomoci. Velký dík patří i všem respondentům, jež se velkou měrou podíleli na praktické části.

Anotace

Cesta z jednoho konce světa na druhý trvá takřka několik hodin a úroveň komfortu se neustále zvyšuje. Stále se však najdou tací, kteří obětují veškerý komfort, aby na oplátku získali hlubší prožitek. Tato bakalářská práce pojednává o religiálním cestovním ruchu a v detailu se poté zaměřuje na populární znovuobjevený fenomén posledních let – náboženské poutě. Mimo zmínění příkladů poutních cest v Evropě, ale i ve zbytku světa, poté na konkrétním případě Cesty svatého Jakuba zkoumá změnu tohoto trendu, mimo jiné jak se moderní poutnictví liší od původní formy, nebo co motivuje současné poutníky, aby cestu podnikli. Výzkum byl založen na metodě literární rešerše a dotazníkovém šetření.

Klíčová slova: religiální cestovní ruch, náboženský turismus, náboženská pouť, poutnictví, Cesta svatého Jakuba, poutníci, motivace, Camino de Santiago

Annotation

Traveling from one end of the world to the other takes a few hours and the level of comfort is constantly increasing. However, there are still those who sacrifice all comfort to get a deeper experience. This bachelor thesis discusses religious tourism and in detail focuses on a popular reborn phenomenon of recent years – religious pilgrimages. In addition, examples of pilgrimage journeys in Europe, as well as in the rest of the world, are mentioned and subsequently, the thesis uses the specific case of the Way of St. James to examine the change in this trend, including how modern pilgrimage differs from the original form, or what motivates contemporary pilgrims to undertake the journey. The research was based on the method of literature search and questionnaire survey.

Key words: religious tourism, faith-based tourism, religious pilgrimage, pilgrimage, The Way of Saint James, pilgrims, motivation, Camino de Santiago

Obsah

1	Úvod	1
2	Cíl práce a metodika zpracování	3
2.1	Výzkumné otázky	3
2.2	Metodika	3
3	TEORETICKÁ ČÁST	5
3.1	Kulturní cestovní ruch	5
3.1.1	Vymezení	5
3.1.2	Kulturní dědictví a jeho význam pro ČR	5
3.1.3	Ochrana kulturního a přírodního dědictví	6
3.2	Religiózní cestovní ruch	8
3.2.1	Vymezení	8
3.2.2	Produkty religiózního CR a jejich realizační předpoklady	9
3.3	Poutnictví	12
3.3.1	Historie poutnictví	12
3.3.2	Náboženské poutě	13
3.3.3	Osoba poutníka	14
3.3.4	Motivace poutníků	16
4	PRAKTICKÁ ČÁST	18
4.1	Znamé poutní cesty a poutní místa	18
4.1.1	Evropa	18
4.1.2	Svět	22
4.2	Svatojakubská pouť	26
4.2.1	Kult svatého Jakuba Většího	27
4.2.2	Mušle svatého Jakuba	28
4.2.3	Codex Calixtinus - Liber Sancti Jacobi	29
4.2.4	Oficiální trasy	30
4.2.5	Ubytování	33
4.2.6	Kredenciál	33
4.2.7	V cíli	34
4.2.8	Finisterre	37
4.2.9	Dual Pilgrim	38
4.3	Dotazníkové šetření	40
4.3.1	Vyhodnocení dotazníkového šetření	40
5	Shrnutí a diskuse výsledků	51
6	Závěry a doporučení	54
7	Seznam použitých zdrojů	56
8	Přílohy	60

Seznam grafů

Graf 1 Počet oficiálních poutníků, kteří dorazili do Santiaga de Compostela v daném roce ...	26
Graf 2 Věk respondentů	41
Graf 3 Období absolvování pouti	45
Graf 4 Motivace účastníků	47

Seznam obrázků

Obrázek 1 Tradiční oblečení a vybavení poutníků na Shikoku Henro (pouti po Šikoku).....	23
Obrázek 2 Poutní místa v rámci Char Dhamu	24
Obrázek 3 Příklad turistického značení cesty	29
Obrázek 4 Trasy Svatojakubské pouti v Evropě	31
Obrázek 5 Trasy Svatojakubské pouti v západní Evropě	32
Obrázek 6 Kredenciál s razítky	34
Obrázek 7 Katedrála sv. Jakuba v Santiagu de Compostela.....	36
Obrázek 8 Certifikát o absolvování - tzv. Compostela.....	37
Obrázek 9 Oficiální logo projektu Dual Pilgrim.....	39

Seznam tabulek

Tabulka 1 Charakteristika účastníků náboženského CR	11
Tabulka 2 Země původu respondentů	43

1 Úvod

Ačkoliv se lidstvo vlivem nezadržitelného technologického pokroku a bohatnutím střední vrstvy dostalo do fáze, kdy je cestování z jedné strany světa na druhou otázkou několika hodin, stále se najdou tací, kteří s radostí vymění komfort pětihvězdičkových ubytovacích zařízení a pohodlnou dopravu bez námahy za autentický zážitek, který si musí v některých případech doslova vybojovat. Ať už se jedná o sportovní cestovní ruch zastoupený pěší turistikou, cykloturistikou, běžkováním či horolezectvím, nebo o specifickou kategorii tvořenou religiózním cestovním ruchem, ještě specifičtější poutnictvím, jež nabízí přidanou hodnotu v podobě spirituálního poznávání spojeného s fyzickou aktivitou, nejčastěji tedy pěší turistikou, střídmeji cestováním na kole a ojedinele ku příkladu v koňském sedle.

Poutnictví proplétá historii téměř od počátku civilizace. Již v Bibli najdeme zmínky o poutích, které konali věřící na místa zjevení Ježíše Krista, případně k hrobům dalších biblických postav. S fenoménem poutnictví se setkáme napříč snad všemi světovými náboženstvími. Pro příklad lze uvést pouť muslimů do Mekky, cestu židů do Jeruzaléma k chrámu krále Šalamouna, pro hinduismus jsou to pak poutní místa jako Badrináthu nebo Kedarnathu, a buddhisté putují na posvátná místa spojená s životem Buddha.

Není tajemstvím, že popularita religiózního cestovního ruchu stoupá. Jde však stále většinově o věc víry, touhy po hlubším poznání sebe sama nebo se v poslední době jedná spíše o pocit uznání od okolí a možnost sebepropagace? Jak vůbec hlavní aktéři vnímají slovo poutnictví a kdo je podle nich poutník? Na tyto i další otázky se práce pokusí nalézt odpovědi.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část se bude zabírat vymezením kulturního cestovního ruchu jakožto formy, do které religiózní cestovní ruch spadá, a ten poté detailněji rozebere. V dalších kapitolách práce nastíní v historickém kontextu vývoj poutnictví zúžený na kontinent Evropa potažmo oblast Blízkého východu, jak se náboženské poutě v průběhu staletí měnily, co bylo jejich cílem a v neposlední řadě popíše osobu poutníka a jeho možné motivace.

V praktické části uvede příklady známých i méně známých náboženských poutí i významných poutních míst v Evropě i ve zbytku světa a poté se detailněji zaměří na Cestu svatého Jakuba s cílem v Santiagu de Compostela, kdy popíše její úlohu v dějinách, poodhalí okolnosti kultu svatého Jakuba, uvede možnosti jejího absolvování, síť jejích cest, kterou je Evropa protkaná, charakterizuje povahu ubytovacích možností a také přiblíží, co se dělo po dosažení Santiaga v minulosti a jaká je situace dnes.

Bakalářská práce dále za pomoci primárního výzkumu prozkoumá nynější motivace pro účast na cestě k hrobu svatého Jakuba, zdali má absolvování pouti nějaký vliv na život účastníků a kdo je to v novodobém pohledu poutník.

2 Cíl práce a metodika zpracování

Cílem práce je seznámit čtenáře s pojmem religiózní cestovní ruch a aktivitami či produkty s ním spojenými, zmapovat vývoj poutnictví v Evropě a pro příklad uvést známé i méně známé poutní cesty a místa. Dále si klade za cíl zjistit, jak se mění motivace poutníků pro absolvování pouti, je-li označení poutník již přežito a zdali má tento zážitek nějaký hlubší vliv na život aktérů.

2.1 Výzkumné otázky

Jaké je vymezení religiózního cestovního ruchu?

Má označení „poutník“ místo i v moderním pojetí religiózního turismu?

Co je současným nejčastějším impulsem pro absolvování pouti?

Jaký vliv má pout' na život účastníků?

2.2 Metodika

V rámci metodiky bude použita metoda sběru sekundárních dat a informací – vyhledávání v odborné literatuře a na internetu, spolu s primárním výzkumem ve formě dotazníkového šetření. Autorka zároveň zužitkuje vlastní zkušenosti nabyté při absolvování Svatojakubské pouti. Dotazník v anglickém jazyce bude vytvořen online prostřednictvím webu survio.com a bude umístěn ve facebookových skupinách přímo souvisejících s Camino de Santiago (Camino de Santiago All Routes, Camino de Santiago 2021/2022, ...) a na diskuzním fóru. Současně bude zaslán osobám, o nichž autorka ví, že cestu také podnikly. Cílovou skupinou výzkumu jsou tedy osoby, které uskutečnily pout' do Santiaga de Compostely.

Literární rešerše bude vycházet zejména z děl Náboženské poutě ve středověku a novověku (Ohler, 2002), Poutní cesty: Slavná poutní místa západní Evropy (Brabbs, 2019) a Výkladový slovník cestovního ruchu (Zelenka & Pásková, 2012) doplněných o tvorbu dalších autorů.

První jmenované dílo bude ústřední pro komplexní popis problematiky poutnictví, jelikož v historických souvislostech nastiňuje jeho dobové pojetí, kdo to byli poutníci, jak vypadali, jaké byly jejich motivace, nejznámější poutní místa, ale i potenciální nebezpečí při

cestě a možnosti ubytování i stravování. Dále se zabývá například infrastrukturou, náboženskou situací a tehdejšími právními standardy, které poutnictví ovlivnily.

Kniha *Poutní cesty: Slavná poutní místa západní Evropy* (Brabbs, 2019) obsahuje důležité informace o slavných poutních místech a cestám k nim, vztaženo na region Západní Evropy. Pro tuto práci bude využito několika zpracovaných cest i úvodní část knihy, ve které se autor věnuje obecnému poutnictví a okrajově zmiňuje fakta s ním spojená.

Neméně důležité dílo *Výkladový slovník cestovního ruchu* (Zelenka & Pásková, 2012) poskytne teoretická východiska zejména pro definování pojmů, se kterými bude bakalářská práce frekventovaně pracovat a jsou nutná pro pochopení ústředních záměrů.

Dotazník bude sestávat z 15 otázek, přičemž první čtyři budou identifikační (pohlaví, věk, země původu, postoj k víře) a zbylé se budou týkat diskutovaného tématu. Otázky budou převážně uzavřené, ale vyskytnou se i otázky otevřené, ve kterých mohou respondenti volně interpretovat svůj názor. Dále se v dotazníku budou nacházet podotázky, na které respondenti odpoví pouze za předpokladu kladné odpovědi u té otázky, na níž byly vázány.

Tato metoda sběru dat je všeobecně považována za efektivní z hlediska rozšíření v relativně krátkém čase mezi velký počet respondentů, v tomto případě i s přihlédnutím na skutečnost, že cílovou skupinou jsou účastníci pouti z celého světa. Úskalí představuje fakt, že vyplnění dotazníku je vázáno na vlastnění profilu na sociálních sítích Facebook a členství ve výše zmíněných skupinách. Z toho důvodu je možné, že nebude podchyceno celé spektrum respondentů (např. nedostatek zástupců některé z věkových skupin), což může výsledky zkreslit.

3 TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Kulturní cestovní ruch

3.1.1 Vymezení

Před začátkem vymezování samotného religiózního cestovního ruchu, který je jedním z ústředních témat celé práce, je na místě alespoň okrajově popsat obsahovou podstatu kulturního cestovního ruchu, tedy jevu, do něhož náboženský turismus spadá.

Vystoupil (2006) vychází ze členění cestovního ruchu (dále CR) na druhy a formy podle P. Berneckera, kde je jako rozhodující kritérium použita motivace prostředí. Formy CR jsou podle něj odvozeny od motivace návštěvníků, kdy mezi primární motivy realizace patří motivy rekreační, kulturní, respektive kulturně-poznávací, společenské, sportovní, ekonomické a specifické.

Kulturní turismus je tedy forma CR, jejíž hlavní aktéři touží po poznávání a kulturním obohacování. Podle Vystoupila (2006) je jeho signifikantním znakem poznávání jiných kultur, zvyků, tradic, způsobů života aj. Attl a kol. (2004) dodává, že plní funkci (samo)vzdělávací a výchovnou a také přispívá k rozšiřování kulturního rozhledu, zároveň je zaměřen na poznávání památek s kulturně-historickým podtextem jako jsou hrady, zámky, církevní stavby a další, kulturní zařízení (galerie, muzea), kulturních akcí a kulturního i historického odkazu navštívené země či místa.

Mezi specifické formy kulturního CR řadí Vystoupil (2006) vzdělávací CR, jenž je motivován získáváním znalostí a dovedností v navštívené destinaci či v zemi bydliště, alternativní cestovní ruch, provozovaný spíše v malých skupinách a respektující potřeby a zvyklosti místní komunity a její životní prostředí (například agroturistika), a v neposlední řadě náboženský CR, který je charakteristický návštěvami a prohlídkami religiózních památek.

3.1.2 Kulturní dědictví a jeho význam pro CR

Zelenka a Pásková (2012) vycházejí z definice UNESCO a popisují kulturní dědictví jako soubor staveb a skupin staveb všeobecné hodnoty, uměleckých děl, prostranství hodnotných z historického, estetického, etnologického a antropologického hlediska. Do tohoto souboru dále řadí nehmotné dědictví (tradice, jazyk, náboženské obřady).

Kulturní dědictví je pamětí lidstva, která v sobě uchovává mimo jiné veškeré etapy dějin, střídání dob, kdy byl v centru dění člověk a rozum s obdobími, kdy byla veškerá

pozornost upřena k Bohu, převratné objevy a vynálezy, ale i války a sváry. Vše, co se v minulosti událo a co člověk v minulosti vytvořil, veškeré zkušenosti lidstva přináší významné podklady pro pochopení a díky nim nemusí lidstvo začínat s poznáváním každý den znovu.

Význam kulturního dědictví pro společnost i ČR je nepopíratelný a Beneš (1997) jeho funkce charakterizuje následovně:

- Kultivační – umožňuje rozvoj člověka jako osobnosti, a to nejen v oblasti racionální, ale především emocionální
- Identifikační – dává prostředí osobitý ráz, který ho odlišuje od jiných prostředí (genius loci)
- Integrační – pomáhá se začleňováním jedinců do společnosti
- Reprezentační – přispívá ke všelidské kultuře, čímž vyvolává úctu a respekt jiných pospolitostí ve světě
- Ekonomický – přináší domácímu hospodářství příjmy z ČR

Zejména v souvislosti bodem ekonomického přínosu kulturního dědictví poukazují Zelenka a Pásková (2012) na úskalí, která mohou přijít s nepřiměřeným využíváním kulturního dědictví v rámci kulturního CR, kdy může dojít k nastartování procesu komercializace zdrojů CR, inscenizace nebo folklorizace s cílem dosáhnout co největších zisků na úkor udržitelnosti i s možností ztráty autenticity.

3.1.3 Ochrana kulturního a přírodního dědictví

Snaha o zachování a ochranu kulturního ale i přírodního dědictví, jakožto odkazu pro budoucí generace, by měla celosvětově patřit k nejvyšším prioritám. Vojtová (2006) tyto snahy charakterizuje jako proces programově řízený vládou, výkonnými složkami státní správy a odbornými organizacemi zabezpečujícími a garantujícími odborný dohled a spolupráci, která se programově rozvíjí zejména v souvislosti s odbornými metodickými postupy, výměnou odborníků, sjednocením postupů v oblasti legislativy, ale i managementu i marketingu v kontextu cestovního ruchu. Právní ochrana kulturního dědictví zahrnuje řadu mezinárodních dohod a vnitrostátních právních předpisů.

Vojtová (2006) zasazuje první utváření vědomých vztahů ke kulturním hodnotám do období 19. století, kdy začaly vznikat instituce na ochranu uměleckých a historických památek, v té době však většinou bez mezinárodní provázanosti. Na nutnost ochrany za mezinárodní spolupráce dle ní poukázala I. světová válka v souvislosti se státoprávním uspořádáním v Evropě a potřebou poválečné obnovy. Stěžejním se pro tyto aktivity dle Vojtové (2006) stalo

Společenství národů. Dále pokračuje, že zásady památkové péče byly formulovány na Mezinárodní konferenci památkových teoretiků a restaurátorů v Aténách roku 1931, kde došlo k přijetí řady významných a dodnes platných zásad, na které postupem času navázaly další důležité dokumenty.

Jako významný milník označuje Národní památkový ústav vznik organizace UNESCO roku 1946 a o 8 let později přijetí tzv. Haagské konvence o ochraně kulturních statků v případě válečného konfliktu, jejímž cílem je zajistit, aby nebyl v případě ozbrojeného konfliktu příslušný kulturní statek a jeho bezprostřední okolí využíváno pro vojenské účely a nestal se předmětem útoku. Roku 1972 pak byl dle stejného zdroje přijat jeden z vůbec nejdůležitějších dokumentů, a sice Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví spojující princip ochrany kulturního dědictví s ochranou přírody s cílem upravit péči o přírodní a kulturní památky jednotlivých zemí a napomáhat identifikaci, ochraně, obnově a prezentaci nejvýznamnějších světových památek. Na základě této úmluvy vznikl Seznam světové dědictví.

Neméně důležitou roli hrálo ustanovení Mezinárodní rady pro památky a sídla (ICOMOS) v roce 1965 v Polsku, čímž se institucionálně naplnila mezinárodní spolupráce v oblasti kulturního dědictví (Vojtová, 2006). ICOMOS se zabývá zachováním a ochranou kulturně historických míst (icomos.cz). V evropském měřítku kulturní ochranu svou politikou podporuje EU.

3.2 Religiózní cestovní ruch

3.2.1 Vymezení

Specifický segment turismu tvoří religiózní (též náboženský, církevní, poutní) cestovní ruch. Zelenka a Pásková (2012) jej v užším pojetí charakterizují jako cestování, nejčastěji vykonávané pěšky, na kole, případně na koních nebo mulách, jehož hlavním důvodem jsou náboženské obřady a poutě. Jako příklady ze světa uvádějí putování do Mekky, Jeruzaléma či Lurd. V širším smyslu autoři vidí náboženský turismus jako formu CR, kdy jsou účastníci motivováni návštěvami a prohlídkami religiózních památek, typu kostely, katedrály, a jiné, a zároveň poukazují na nutnost maximálního respektování piety místa i morálního práva věřících na zachování důstojného prostředí a posvátné atmosféry.

Dancák (2005) dokládá, že propojením turismu a náboženství se jako první důkladněji zaobíral papež Pius XII., který svůj postoj shrnul do třech bodů:

1. Turismus přispívá ke zdokonalení psychického a morálního profilu člověka,
2. Turismus jako společenská aktivita vzbuzuje pocit lidské spolupatřičnosti, oslabuje existenci předsudků, jež vládne ve vztazích mezi lidmi, a podporuje vzájemnou úctu mezi národy
3. Turismus vytváří objektivní podmínky pro duchovní pozdvižení

Ryglová a kol. (2011) popisuje církevní turismus obdobně jako Zelenka a Pásková (2012) a sice jako formu CR založenou na návštěvách poutních míst, míst církevních slavností a míst návštěvy význačných církevních osobností věřícími, kde cílem účastníků je posílení víry skrze cesty do vzdálenějšího místa kultu, k určitému kultovnímu objektu, které je věřícími považováno za místo výjimečné, vzniklé na základě nadpřirozeného jevu, zázraku. Mezi typické znaky náboženského CR řadí:

- Podstatný je cíl, nikoliv rychlost přepravy nebo vzdálenost
- Nezbytnost respektu k náboženským, společenským a kulturním zvyklostem
- Věku účastníků je třeba upravit denní režim
- Nezbytnost zajistit speciální stravovací, ubytovací, dopravní a průvodcovské služby

Rifai (2016) považuje náboženský CR jako jeden z neúčinnějších nástrojů pro podporu inkluzivního a udržitelného rozvoje, což opírá o tři pilíře:

- Náboženský CR zvyšuje povědomí o světovém dědictví, což napomáhá k jeho zachování. Duchovní dědictví má neocenitelnou hodnotu a je zdrojem veřejného

vzdělání, identity a hrdosti. Příjmy z náboženského turismu mohou být reinvestovány do ochrany kulturního dědictví.

- Náboženský CR může přispět k rozvoji a posílení komunity. Když turisté přijdou do styku s lokální komunitou a projeví zájem o její jedinečné hodnoty, mohou tak pomoci členům komunity vzbudit v nich pocit hrdosti na sebe sama, na svou historii, tradice a prostředí. K tomu však dochází pouze, pokud jsou komunity plně zapojeny a integrovány do světa cestovního ruchu.
- Náboženský CR buduje kulturní porozumění a mír. Cestovní ruch bourá kulturní bariéry a staví mosty mezi lidmi, komunitami a národy; samotný základ míru. Religiózní turismus přitahuje miliony lidí, jež spojuje respekt a úcta k velkým světovým náboženstvím. Památkové oblasti jsou důležitým místem setkávání návštěvníků a hostitelů. Tato setkání jsou zásadní pro zachování cestovního ruchu jako síly všeobecného dobra ve všech koutech světa.

3.2.2 Produkty religiózního CR a jejich realizační předpoklady

Země po celém světě mají neuvěřitelně bohaté a rozmanité atraktivity náboženského CR a existuje mnoho příležitostí, jak toto odvětví povznést a tím přilákat turisty. Nehledě na postoj k víře je prohlídka sakrálních památek nebo návštěva duchovních obřadů za účasti podobně smýšlejících cestovatelů atraktivním zážitkem. Je důležité, aby tour operátoři zmapovali a pochopili motivace turistů pro tento typ cestování.

Tabulka č. 1, kterou prezentuje portál Centre for the Promotion of Imports from developing countries v článku „Entering the European market for religious tourism“ (2020) na základě výzkumu provedeného organizací Acorn Tourism Consulting, segmentuje potenciální zákazníky podle věku a postoje k víře a charakterizuje jejich chování v souvislosti s produkty náboženského CR. Taková analýza je nutným pomocníkem při zavádění jakéhokoliv produktu, natož něčeho takto specifického. Účastníci náboženského CR cestují na daná místa za bohoslužbami, aby se pomodlili, aby prohloubili znalosti o svém náboženství, stejně tak jako další turisté, jež navštěvují sakrální památky a destinace kvůli historickým, architektonickým a kulturním hodnotám.

Podle Centre for the Promotion of Imports from developing countries tkví úspěch produktů religiózního CR v poskytnutí autentických a pohlcujících duchovních zážitků. Dále poznamenávají, že vzhledem k faktu, že trh produktů s duchovní tematikou v posledních letech expanduje a věřící i nevěřící turisté hledají zážitky, které jsou zajímavé, naplňující a je z nich

cítit hlubší propojení s daným místem a přítomnost genia loci. Současně poukazují, že by se poskytovatelé měli zaměřit na smysluplnost, relaxaci a únik od stresu každodenního života, z čehož vyvstávají a aktivity religiózního CR zahrnující náboženské poutě, návštěvy sakrálních památek, ale i duchovní zážitky zaměřující se na vnitřní já jako je meditace nebo jóga, které s větší pravděpodobností osloví nevěřící.

Klíčem je i umožnění setkávání s místními a s podobně smýšlejícími lidmi v rámci společného jídla, workshopu nebo obřadů. Významnou důležitost nese i osoba průvodce, kdy je nutné, aby prošel adekvátním školením, byl zběhlý v problematice, ovládal jazyk návštěvnické skupiny (při nejmenším angličtinu) a ideálně i mluvu lokální.

Článek „Entering the European market for religious tourism“ (2020) také zdůrazňuje nutnost analýzy a kontinuální kontroly ubytovacích kapacit, stravovacích zařízení, poskytovatelů dopravy, o to důkladněji v dobách náboženských svátků, a jejich vhodnou kombinaci do balíčků za podpory lokální ekonomiky. Zejména v případě věřících turistů, kteří na jednu stranu nemívají přehnaně luxusní nároky na ubytování, jelikož jsou si vědomi, že jsou na daném místě z jiného důvodu, je patřičné brát v potaz jiné možné aspekty jejich víry, které například vylučují sdílení pokoje nebo noclehárny, pakliže jde o nesezdané osoby opačného pohlaví.

Tabulka 1 Charakteristika účastníků náboženského CR

Charakteristika účastníků náboženského CR		
Skupina	Charakteristika věřících	Charakteristika nevěřících
mladší účastníci NCR (18-29)	<ul style="list-style-type: none"> • tradiční, konzervativní výchova • výlety často iniciované lokální církví nebo náboženskou skupinou • náboženské výlety mohou zahrnovat prvky dobrovolnictví • důležité je setkávání s podobně smýšlejícími lidmi • cestují s rozpočtem 	<ul style="list-style-type: none"> • užívají si spontánní i plánované poznávací výlety za náboženskými památkami jako jsou kostely a chrámy jako součást jiných výletů • často si program organizují sami • cestují s rozpočtem
Střední účastníci NCR (30-54)	<ul style="list-style-type: none"> • hledají spirituální naplnění • zajímají se i o kulturní a historické prvky destinace – vzdělávání je pro ně důležité • užívají si ceremoniály, obřady, svátky • důležité je setkávání s místními • s větší pravděpodobností se vydají na náboženskou pouť 	<ul style="list-style-type: none"> • hledají spirituální naplnění • užívají si historické a kulturní poznávání při návštěvě destinace • užívají si návštěvu akcí v rámci oslav svátků a setkávání s místními
Starší účastníci NCR (55+)	<ul style="list-style-type: none"> • pravděpodobně budou cestovat organizovaně přes specializovaného tour operátora • v rámci zájezdu se účastní dalších nabízených výletů, dobrý průvodce je pro ně velmi důležitý • s větší pravděpodobností se vydají na ikonické posvátné místo jako Mekka nebo Izrael • kvalitní ubytování a strava jsou pro ně velmi důležité • utrací více peněz než jiné skupiny a mají více času na cestování 	<ul style="list-style-type: none"> • pravděpodobně budou cestovat organizovaně prostřednictvím specializovaného tour operátora, přičemž si budou užívat fakultativní exkurze a výlety (s náboženským podtextem i bez něj) • kvalitní ubytování a strava jsou pro ně velmi důležité • utrací více peněz než jiné skupiny

Zdroj: vlastní zpracování (2021) podle Centre for the Promotion of Imports from developing countries (2020)

3.3 Poutnictví

3.3.1 Historie poutnictví

Jöckle (1997) spojuje počátky doložitelného poutnictví s církevním historikem Eusebiem z Kaisareje (3. století), díky kterému se dochovala nejstarší dokumentace. Za významný rovněž považuje popis cest poutnice Egerie putující koncem 4. století po Sinajském poloostrově, Egyptě a Palestině, Mezopotámii a Malé Asii, jež popsala jeruzalémskou liturgii v průběhu velikonočního týdne a údaje o hrobech mučedníků v Malé Asii.

Rozvoj poutnictví podle Ohlera (2002) významně ovlivnilo rozšiřování křesťanství v prvních třech stoletích v římské říši od Egypta po daleký sever, od severozápadu Afriky až po Eufrat a Tigris. V tomto kontextu Jöckle (1997) upozorňuje, že v 2. a 3. století však ještě nelze hovořit o poutích v pravém slova smyslu, jelikož prvotní křesťané, v souladu se slovy v Lukášově evangeliu, nehledali Krista mezi mrtvými, nicméně své naděje upínaly k jeho novému příchodu. Situace se změnila s příchodem 4. století, kdy císař Konstantin udělil roku 313 církvi svobodu, což mimo zrušení pronásledování křesťanů a podpory z nejvyšších vrstev vedlo k výstavbě nových svatostánků napřímo souvislých se životem a působením Ježíše Krista a jeho učedníků (Dancák, 2005).

Boom poutnictví na evropském kontinentu zažívá hlavně v období středověku, čemuž ve velké míře nahrává růst měst (tím pádem zlepšující se infrastruktura), latina jako společný jazyk vzdělanců a zejména náboženská jednotnost prostoru znamenající stejné náboženské hodnoty, jak poznamenává Ohler (2002) a pokračuje, že poutníci těžili z faktu, že kdo se hlásí ke křesťanské víře, má se ve svém chování řídit evangeliem – v této souvislosti lze hlavně zmínit přikázání přijímat v cizinci samotného Ježíše (Matouš 25, 35) a lidem v nouzi pomáhat, jak to činil milosrdný Samaritán (Lukáš 10, 30-37). Čili lidé byli zvyklí ve jménu Božím poskytnout poutníkům pomocnou ruku, ať už se jednalo o nocleh, něco k snědku a podobně.

Nebezpečí naopak představovali nejen přírodní živly a překážky, ale i divoká zvířata, nemoci a zejména loupežníci. Slovy Brabbse (2017) se z okrádání skupin poutníků stalo mezinárodní a velmi výdělečné podnikání přitahující organizované bandy darebáků, které si dokonce vytyčovaly svá území.

Stopku rostoucímu trendu poutních cest nasadilo zejména 14. a 15. století v hlavních rolích s učením a teologií, kteří poutě kritizovali a jejich význam zlehčovali (Míhola, 2010). Pomyslnou korunu pak nasadily náboženské války vedoucí k ničení náboženských objektů a násilné přerušování dálkových tras poutí. Znovuzrození poutnictví zažilo po tridentském koncilu, kde došlo k reformaci církve (Jöckle, 1997).

V období baroka dochází k dalšímu rozkvětu poutnického CR, neboť jeho aktivity velmi dobře zapadají do smýšlení barokního člověka. Na tom se podle Míholy (2002) výrazně podílí i dopady válek, epidemií a dalších nebezpečí, které posilovaly touhy po hledání útěchy a jistot, což přinášela víra. V tomto období převládají mariánské poutě a celkově dochází k rozmachu mariánského kultu.

Další upozadění náboženství a s tím i náboženského turismu dále přichází v dobách osvícenství, během světových válečných konfliktů a následně v érách totalitních režimů, kdy byly potlačovány a kontrolovány všechny formy a projevy zbožnosti (Míhola, 2010). Po politickém rozvolnění je kouzlo poutnictví znovuobjeveno a těší se čím dál větší oblibě, což mimo jiné dokazují oficiální statistiky poutnické kanceláře v Santiagu de Compostela. Celkový počet poutníků, kteří do Santiaga dorazili, činil v roce 2004 179 944 osob a oproti tomu rok 2019 nasměroval ke katedrála svatého Jakuba skoro dvojnásobný počet poutníků, konkrétně 347 589 (oficinadelperegrino.com).

Podle Brabbse (2017) má s obnoveným zájmem o poutnictví ve velkém měřítku co dočinění i Rada Evropy, která dala za vznik síti Evropských kulturních cest. V rámci této iniciativy došlo k opravení infrastruktury, vybudování nového systému značení i reformaci v ubytovacích zařízeních.

3.3.2 Náboženské poutě

„Pouti nejsou sice ke spasení nevyhnutelně potřebné, ale nejsou také zbytečné, nýbrž velmi užitečné a lidské povaze úplně přiměřené. Radost z putování a touha po něm jest srdci lidskému vrozena. Pout' nemá za svůj cíl radovánky, ale jest to cesta kajícího a sebezapření, jest to námaha a obět', a proto je pout' skutkem dobrým a pro nebe záslužným.“

František Marek: Poutní chrám P. Marie ve Křtinách (1935)

Častým aktem úzce spjatým s religiózním CR je vykonání náboženské poutě. Zelenka a Pásková (2012) ji definují jako „*putování věřících na posvátná místa ve vlastní zemi nebo v zahraničí, často využívající poutních cest*“. Pro Le Goffa (2008) je myšlenkou pouti snaha jít za něčím „jiným“ - fyzickým i duchovním. Nejčastější styl absolvování pouti je pak pěšky, na kole, na koni nebo například na mule. Pěšky cestovali i významné osoby, církevní hodnostáři nebo panovníci, kteří častokrát absolvovali poslední úsek na znamení pokory bez obuvi jako například Ludvík IX. do katedrály v Chartres (Jöckle, 1997). Brabbs (2017) udává jeden zásadní

rozdíl mezi původní formou poutí a novodobého provedení a sice, že málokdo z dnešních poutníků se vrací pěšky domů.

Poutě se zakládaly a potenciálně stále zakládají na víře, že modlitba na určitých svatých místech je zvláště účinná (iencyklopedie.cz). Poutník dále od své cesty očekával prospěch duchovní i tělesný, odpuštění hříchů a uzdravení těla (Le Goff, 2008).

Nejčastějšími cíli cest od 4. století byly dle Jöckla (1997) hroby mučedníků, ale i jiných významných duchovních, například biskupů či opatů, jež zemřeli v pověsti svatosti. Autor pokračuje, že od století 8. se začínají stále čteněji objevovat poutě k relikviím, které v této době představovaly nejvýraznější projev zbožnosti a ze kterých se často stal předmět se zázračnou mocí. Jako ty vůbec nejuctívanější relikvie autor zmiňuje předměty s přímou spojitostí s Kristem nebo Pannou Marií. Jako častý cíl poutníků představuje i zázračné obrazy a sochy v čele s podobiznami Panny Marie i její matky – svaté Anny. Zvláštním typem pak podle něj byly poutě ke kopiím devocionálií, kdy však musí být zaručeno, že kopie zhruba ikonograficky odpovídá originálu a nějak s ním souvisí, a populární dále byla také stará tradice poutí k místům zjevení archandělů.

Jöckle (1997) udává, že barokní poutě byly charakteristické svým řádem řídicím se podle ročního období. Zástup byl podle něj rozeznatelný již z dálky, jelikož v první linii byl nesen poutní prapor s vyobrazením patrona farního kostela, bratrstva nebo cechu.

Podstatnou součástí cesty byly votivní dary, jež poutníci přinášeli jako „úplatek“ za přimluvu, vyslyšení prosby nebo potenciální uzdravení. Nejčastější formami podle Jöckla (1997) byly votivní svíce, voskové napodobeniny orgánů, domů, dobytka nebo peníze, zemědělské produkty i zvířata.

Stejný autor dále zmiňuje, že jako památku na vykonání pouti účastníci obdrželi pro každé místo specifické poutnické odznaky. Ve středověku je podle něj představovali například drobné medaile či figurky, v baroku je poté nahradily svaté obrázky a sošky, jež byly často i posvěcené dotknutím originálu.

3.3.3 Osoba poutníka

V osobě poutníka vidí Zelenka a Pásková (2012) člověka cestujícího na posvátná místa s různou motivací, kterou může představovat například hluboká víra, naplnění požadavků náboženství (pouť muslimů do Mekky), zlepšení vlastního zdraví na místě (místech) zázraků. Přestože tato definice vykresluje portrét poutníka relativně jasně, hlavně v posledních letech,

kdy dochází ke znovuobjevení poutnictví, dostává pojem nové rozměry a čím dál více se jedná o silně subjektivně zbarvené označení, které po jednotlivé účastníky nese lehce rozdílný obsah.

K tomu dopomohlo rozšíření škály motivací, ke kterým přibyly například touha po překonání nebo najítí sebe sama, nevšední sportovní zážitek, vystoupení z komfortní zóny či trochu kontroverzní, v dnešní době ne však ojedinělé, sebe zpopularizování na sociálních sítích pro pocit uznání.

Podle Dancáka (2005) je však rozdíl mezi turistou a poutníkem značný. Uvádí, že turista cestuje na historická místa, aby kulturně „pookřál“ a poznal památky času, kdežto poutník nezůstává jen u obdivování krás památek, nicméně se snaží daný okamžik niterně prožít a zpřítomnit si dobu svatých, jež na daných místech zanechali nesmazatelné stopy.

Ohler (2002) popisuje, že v minulosti poutníky představovali povětšinou dospělí a zdraví muži, pakliže se pro absolvování náročné a strastiplné poutě rozhodla žena, musely ji k tomu vést zvláště závažné důvody, jelikož na jejich bedrech ležela hlavní tíha výchovy dětí. Autor dále uvádí, že mnohde dokonce platila modlitba a slib ženy za účinnější. Často se na pouť vydávaly celé rodiny. Dle dostupných pramenů podnikaly poutě i děti, a sice nejen jako doprovod rodičů, potažmo příbuzných, ale i samy nebo ve společnosti dalších dětí. Tuto skutečnost autor dokládá příkladem velké cesty na Mont Saint-Michel v Normandii roku 1455, na které se podílely děti v rozmezí 8-12 let ze všech možných zemí, měst, vesnic, jednak bez doprovodu rodičů, a zadruhé klidně i proti jejich vůli.

Stejný autor člení poutníky do tří skupin, počínaje nemocnými a postiženými, pro které znamenala přímluva některého ze světců u Boha často jedinou nadějí. Další skupina může být lehce kontroverzní, jedná se o po zuby ozbrojené křížáky, jež byli též označováni za poutníky. Ti se ve jménu víry vydávali na daleká tažení plná násilí a vykrádání zejména proti muslimům, ale i křesťanům a židům. Poslední zmiňovanou kategorii tvoří poutníci-cestovatelé, kteří zejména ke konci středověku plynule měnili původní charakter poutě v cestu za zábavou i za poznáním.

Typické vzezření středověkého poutníka podle Jöckla (1997) zpodobňoval běžný dobový oděv doplněný pláštěm s kápí, dlouhá poutnická hůl, mošna, baňatá láhev na vodu, růženec a poutnický odznak požehnaný knězem. Poutník měl před odchodem sepsat svou poslední vůli, určit dědice a také stanovit dobu, po které má být prohlášen za mrtvého a vůle vykonána (Brabbs, 2017).

Dancák (2005) také poukazuje na různorodost v označování hlavních aktérů, nyní všeobecně poutníků. Ve svém díle zmiňuje, že původně se jakou „poutník“ mohl označovat pouze ten, jehož anabáze měla cíl v Santiagu de Compostela. Lidé, kteří putovali do Jeruzaléma,

byli jeho slovy označováni jako „palmeros“ a ku příkladu odvážlivcům, jež vyrazili vstříc Římu, se říkalo „romeros“.

3.3.4 Motivace poutníků

V předchozích kapitolách této práce již byly určité motivy pro absolvování pouti zmíněny, nicméně následující řádky poskytnou ucelené shrnutí.

Během vývoje lidstva a s tím i změnami pohledu na vnější a vnitřní svět člověka, či otázku víry se důvody, proč se lidé vydávali na často nebezpečné cesty, mění. Nejstaršími motivy byla již zmíněná víra, že modlitba (zejména za uzdravení) na určitých posvátných místech je zkrátka efektivnější. Dalšími podněty bylo odpuštění hříchu, čili pouť jako pokání, přimluva u svatých, neboť podle Ohlera (2002) mučedníci a věrozvěsti byli též hříšníci a poutníci v nich viděli ideální zprostředkovatele pro přimluvení u „nejvyšší moci“, dále dostání slibu, který dotyční dali zástupci říše svatých v době nouze, nebo protože se jednalo o poslední přání nebožtíka. Současně je mimo putování z vlastní iniciativy mohli přinutit i nepříjemné okolnosti jako mor, hlad a války. Častým jevem v období středověku byla i putování k Panně Marii z důvodu vyjádření díky a vděčnosti za záchranu nebo uzdravení.

Samostatnou kapitolu pak tvoří situace, kdy je pouť na určité významné místo zakořeněna v povinnostech plynoucích z příslušnosti k určitému náboženství (Islám – pouť do Mekky).

Mohlo by se nabízet, že motivace jako touha po dobrodružství a poznávání je záležitostí posledních staletí, ale už Geoffrey Chaucer, významný autor období anglického středověku, ve svých *Canterburských povídkách*, v originále vydaných roku 1387, barvitě líčí putování skupiny poutníků ke hrobu Thomase Becketta v Canterbury, kdy je jejich společná cesta plná životních radovánek, poznávání druhých, což však, jak konstatuje Ohler (2002), není ve výlučnosti se zbožností.

K relativně nových pohnutkám zle zařadit vystoupení z komfortní zóny, denního stereotypu, překonání sebe sama, hledání sebe sama nebo i potřeba uznání okolí, což jde ruku v ruce s vývojem informačních technologií a světa sociálních médií. Ti, kteří se rozhodnout vydat se na cestu z důvodu být „in“, již po prvních desítkách kilometrů a prvních puchýřích pochopí, čím je statut „být in“ v tomto kontextu vykoupen.

S určitou nadsázkou je možné říci, že k současnému trendu poutnictví lze více než kdysi přiřadit motto „cesta je cíl“, jelikož většinou právě při putování dostávají účastníci odpovědi na své niterné otázky, poznávají příběhy druhých, objevují cizí kraje apod., příchod na cílové

poutní místo je pak pomyslným zlatým hřebem. V prapodstatě náboženských poutí jde však opravdu o onen cíl, poutní místo, kde poutníci promlouvají ke svatým a žádají o pomoc či odpuštění, nebo vyjadřují svůj vděk. Tato podstata, kdy cíl je zkrátka cíl a cesta je překážka, která musí být zdolána, nikterak úplně nevymizela, ale praktická část výzkumu naznačí, v jaké míře se potenciálně proměnila.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Známé poutní cesty a poutní místa

Od dob raného křesťanství byla nejvýznamnějším cílem putování Svatá země, jak popisuje Mihola (2010). Na druhou příčku řadí věčné město Řím, kam se poutníci přicházeli poklonit ostatkům nejpřednějším z apoštolů – svatému Petrovi a svatému Pavlovi, ale i řadě dalších světců a mučedníků. Pro muslimy byla a stále je nejvýznamnější cílová destinace Mekka. Pout' do ní, jež musí alespoň jednou za život vykonat každý muslim, je jednou z pěti pilířů islámu. Stejně tak pro hinduisty a budhisty existuje několik posvátných míst, které by měli v rámci naplňování své víry navštívit.

I české území je protkáno řadou náboženských stezek, přičemž velké množství z nich má přímou souvislost s cestou svatého Jakuba. Nelze však opomenout ani Cyrilometodějské poutní trasy na Moravě.

Pro účely této bakalářské práce bylo vybráno a popsáno pět známých i méně známých poutních cest v Evropě, které však nezahrnují tu v současné době nejslavnější do Santiaga de Compostela (pouze v jednom případě její část), neboť ta je detailně rozepsána v samostatné kapitole, a dále tři zástupce ze zbytku světa.

4.1.1 Evropa

Stará královská cesta svatého Olafa, Norsko

Dle informací dostupných na oficiálním webu pouti pilegrimsleden.no se jedná se o poutní cesty k hrobu svatého Olafa, norského krále v letech 1015-1028, nacházejícím se v katedrále Nidaros v Trondheimu. Podle stejného zdroje se první poutníci se po těchto cestách začali vydávat takřka hned po králově smrti roku 1030 a jejich zástupy se ještě rozrůstaly po jeho prohlášení za svatého, avšak zvuky poutnických kroků na cestách utichly s luteránskou reformací z roku 1537, která poutě zakázala. Po dlouhé odmlce náboženský cestovní ruch znovu ožil až ve 20. století, přičemž podpůrný pilíř přineslo slavnostní otevření trasy zvané Gudbrandsdalsleden korunním princem Haakonem roku 1997 (pilegrimsleden.no).

Nejnáročnějším úsekem trasy dle webu vždy bylo a stále je pohoří Dovrefjell. Pro usnadnění přechodu nechal král Øystein Magnusson po roce 1120 postavit na několika místech přístřešky pro poutníky, kde mohli přenocovat, nabrat síly, případně se ukrýt před nepřízní počasí (pilegrimsleden.no).

Podle oficiálních stránek poutě je možné její absolvování po devíti značených stezkách, které budou na základě informací ze stejného zdroje popsány v následujících řádcích a jejichž vzdálenosti dohromady činí přes 3000 kilometrů. Tou vůbec nejznámější je trasa zvaná Gudbrandsdalsleden začíná v Oslu a měří 643 kilometrů plných dechberoucích pohledů na různé typy krajín a architektonické památky. Další zmiňovanou je švédská Olavsleden, 564 kilometrů dlouhá cesta, po níž se svatý Olaf vracel z exilu na Kyjevské Rusi ve snaze získat zpět vládu nad Norskem, norskou Nordleden začínající u kostela Gløshaugen v obci Grong, jež měří 200 kilometrů, dále Østerdalsleden startující na norsk-švédské hranici u města Trysil, nejdelší 969 kilometrů dlouhou Romboleden vedoucí převážně na švédském území a námořní trasu podél západního pobřeží Norska.

Na rostoucí popularitu poutnictví v Norsku reagoval dle webu sektor ubytovacích služeb a v dnešní době lze na oficiálních trasách nalézt množství ubytovacích možností na různých úrovních, od základně vybavených dřevěných přístřešků po hotely, ceny jsou však například oproti cestě svatého Jakuba několikanásobné.

Obdobně jako u většiny poutních cest poutník sbírá razítka do poutnického průkazu, na základě kterého obdrží v cílové destinaci osvědčení o absolvování (pilegrimsleden.no).

Cesty na Mont-Saint-Michel

Světový unikát představuje poutní místo Mont-Saint-Michel, k němuž ročně po poutních stezkách vyšlapaných středověkými poutníky, jež byly roku 2007 všechny dohromady prohlášeny za jednu z Kulturních cest Rady Evropy, míří davy poutníků, popisuje Brabbs, (2017) a dále udává, že místo, jak již název napovídá, je úzce spjato s kultem archanděla Michaela, který je uctívám již od prapočátků křesťanství, o čemž vypovídá nejen množství kostelů jemu zasvěcených, ale i mnoho uměleckých děl, pro něž se stal inspirací.

Dvě z nejčasněji využívaných symbolicky značných tras při dosahování onoho magického místa podle autora vedou z Rouenu a z Caen. Stezka z Rouenu měří 330 kilometrů, z Caen 160, obě cesty se sbíhají na východním pobřeží zátoky v Genêts a společně pokračují přes slaniska a písčiny k opatství. Až do 16. století bylo podle něj zvykem, že tuto pouť podnikali i francouzští králové.

Hora svatého Michaela je přílivový ostrov, který byl v minulosti s pevninou spojen náspem, což ale způsobovalo zanášení okolní zátoky, tudíž ho nahradil most na kůlech (Brabbs, 2017). Jöckle (1997) zmiňuje, že sláva tohoto místa je založena na zjevení, které měl podle legendy Aubert, biskup z Avranches, v němž se mu třikrát po sobě zjevil archanděl Michael a

vyzval ho k postavení chrámu k jeho počtě. Tak tedy vznikla okrouhlá svatyně ve skalní jeskyni. Jelikož se zpráva o andělském zjevení rychle rozšířila, netrvalo dlouho a cesty směřující k Mont-Saint-Michele se poutníky jen hemžily (Jöckle, 1997).

Podle webu zasvěcenému těmto cestám lescheminsdumontsaintmichel.com je poutní kredenciál zvaný Carnet du Miquelot a sbírání razítek do něj nutností, pakliže chce poutník jako upomínkový předmět získat Diplôme du miquelot.

Via di Francesco

Jako zástupce poutí s konečnou zastávkou Řím byla vybrána cesta svatého Františka, jak zní její český překlad. Je to 550 kilometrů dlouhá trasa vedoucí z Florencie do Říma, respektive Vatikánu, která propojuje místa s přímou vazbou na život tohoto mnicha (Brabbs, 2017).

Nejznámější a nejfrekventovanější je podle oficiálních stránek viadifrancesco.it však úsek La Verna – Assisi o délce 178 kilometrů. Klášter a svatyně v La Verně v toskánských Apeninách představují významné františkánské poutní místo patřící k vůbec nejsvatějším místům v celé Itálii. Podle Brabbse (2017) žádné jiné místo neshrnuje tak dobře ducha chudoby, samoty a pokání, jež svatý František přijal za své.

Stejný autor dále pokračuje, že ačkoliv je oficiální cílovou destinací věčné město Řím, spousta poutníků končí svou pouť v malém, avšak na první pohled snadno rozeznatelném městečku Assisi. Dominantou je pak bez pochyby architektonický komplex zahrnující dvě baziliky svatého Františka a přilehlý klášter Sacro Convento.

Jak uvádí viadifrancesco.it i na této cestě se poutníci prokazují oficiálním kredenciálem, který si lze nechat v předstihu zaslat poštou či za dobrovolný příspěvek vyzvednout na recepci poutnické ubytovny v La Verně. Do něj poté v průběhu sbírají razítka, aby následně mohli při doložení ujití minimálně 100 kilometrů obdržet v Assisi první testimonium a v případě pokračování ve Vatikánu druhé testimonium. Možností ubytování je podle portálu dostatek, ať už se jedná o prosté poutnické ubytovny nebo hotely. Na rozdíl od ubytovacích zařízení na cestě svatého Jakuba, kdy rezervace není možná, je v těchto případech nutno bookovat předem.

Značení se nese v duchu červenobílých a modrozlutých směrůvek a úsek před Římem je provizorně značen například nástřikem žlutých piktogramů na chodníku (viadifrancesco.it).

Via Maria

Pouť Via Maria, v němčině známá pod názvem Bayerisch-österreichischer Marienweg von Mariazell nach Altötting, vznikla jako pojítka mezi dvěma velmi významnými poutními místy – rakouským Mariazellem a bavorským Altöttingem (ultreia.cz).

Podle oficiálních stránek pouti viamaria.at je Altötting více než 1250 let duchovním centrem Bavorska a po dobu delší než 500 let nejdůležitějším mariánským poutním místem v Německu. Více než milion poutníků podle webu ročně přichází do Altöttingu, aby spatřili dřevěnou sochu Černé madony nacházející se v kapli Milosti.

Na druhé straně Mariazell představuje největší poutní místo Rakouska a je jednou z nejvýznamnějších mariánských svatyní střední Evropy, kam přicházejí poutníci vzdávat hold Panně Marii, již je celé místo zasvěceno (poutni.ado.cz).

Téměř 400 kilometrů dlouhá trasa vede účastníky krásnou i drsnou alpskou krajinou, míjí několik jezer a prochází řadou významných měst v čele se Salzburgem (ultreia.cz). Vzhledem ke kopcovitému rázu krajiny se jedná o poměrně náročnou túru, jež aktéry zavede i na vysoko položená místa. Absolvování cesty je možné pěšky, na kole, ale i automobilem či vlakem. Na důstojném značení se stále pracuje (viamaria.at).

K této pouti se neváže sbírání razítek do oficiálního poutnického průkazu, její styl vykonání závisí čistě na poutnících.

Žitavská trasa

Zástupkyní tras vedoucích většinou po českém území je Žitavská cesta kopírující poutní a obchodní stezku, po které, jak udává poutnický portál ultreia.cz, přinesl český biskup Vojtěch kolem roku 995 do Polska křesťanství i po které putovaly oddíly křižáků ve svaté válce. Zároveň existovaly domněnky, že cesta mohla být dříve využívána také poutníky z oblasti Horní Lužice putujícími za svatým Jakubem, pro což se později našly důkazy především v kostelích svatého Jakuba a ve špitálech (zittauer-jakobsweg.de). Stezka vede ze Žitavy (Zittau) do Prahy, kde na ní navazuje Všerubská trasa (ultreia.cz).

135 kilometrů dlouhý úsek provede své aktéry malebnou krajinou, ve které narazí na řadu sakrálních staveb, památkových zón lidové architektury, hradů a zámků i přírodních klenotů.

Jelikož má cesta přímou souvislost se Svatojakubskou poutí, i zde si poutníci nechávají dávat razítka do oficiálního kredenciálu. Na českém území zatím chybí kompletní značení s charakteristickou mušlí a typická pohostinská i ubytovací zařízení pro poutníky ([21](http://zittauer-</p></div><div data-bbox=)

jakobsweg.de). Pomocnou ruku podává již zmiňovaný portál ultreia.cz, který poskytuje účastníkům nejen aktualizované informace k pouti, ale i možnosti ubytování po cestě s přehledem cen a kontakty na provozovatele.

4.1.2 Svět

I přestože se tato práce zaměřuje na poutnictví a poutní cesty zejména na evropském světadílu, je na místě alespoň krátce seznámit s pravděpodobně nejznámějšími poutěmi ve zbytku světa, které již byly zmíněny.

Pouť do Mekky (Hadždž)

Nehledě na společenské postavení, pohlaví ani současné místo pobytu by měl každý muslim alespoň jednou za život podniknout pouť do Mekky v Hidžázu v Saúdské Arábii, rodiště a místa působení proroka Mohameda, jako jednu z pěti základních povinností vážících se k náboženství. Možnost absolvovat pouť mají i ostatní, avšak musí zažádat zastupitelské úřady v Saudské Arábii o udělení zvláštního víza, jinak je vstup do svaté oblasti nemuslimům zakázán.

Celý akt probíhá několik dní a obsahuje řadu dílčích rituálních úkonů jako obcházení svatyně Ka'by, duchovního středu islámu, sedmkrát dokola proti směru hodinových ručiček, obětování zvířat nebo symbolické „kamenování Satana“.

Jak popisuje Žáček (2008) v článku „Pouť do Mekky“, první povinností při započetí poutě je uvedení se do stavu zasvěcení a rituální čistoty, kdy bez rozdílu pohlaví a bez ohledu na zámožnost či sociální původ, si poutník oblékne prosté bílé roucho tvořené dvěma kusy nesešité látky, dále samotná „umra“ zahrnuje sedminásobné obcházení Ka'by, případně dotýkání se jejích zdí, či líbání jejích kamenů. Autor pokračuje, že vlastní hadždž začíná sedmého dne společnou modlitbou věřících a slavnostní řečí ve Velké mešitě. Osmého dne pak přichází poutník do údolí Miná, kde opět tráví čas zbožným rozjímáním. Následujícího dne pokračuje pouť rituálním stáním na planině Arafát na východ od Mekky a přenocováním poblíž svatyně Muzdalifa. Desátý den je podle Žáčka (2008) v celém muslimském světě oslavován jako den oběti a je jedním z nejvýznamnějších svátků náboženského kalendáře. V údolí Miná probíhá symbolické kamenování Satana a každý poutník má rituálně obětovat zvíře, zpravidla se jedná o ovci nebo kozu. Celý akt pouti je zakončen modlitbou v blízkosti Ka'by.

Masovost pouti si každý rok vyžádá množství obětí, které jsou mnohdy ušlapány davem.

Pout' po Šikoku (Kolem 88 kostelů ostrova Šikoku)

Přes 1200 km japonskou přírodou provede poutníky jednou z nejstarších poutních cest ve světě, kterou se před více než 1000 lety ubíral mnich a básník Kúkai, zakladatel buddhistické sekty Šingon a významná osoba ve vývoji japonské kaligrafie (shikoku-tourism.com).

Reader (2005) vysvětluje, že Šikoku v doslovném překladu znamená „čtyři provincie“ a sice Awa, Tosa, Iyo a Sanuki, které byly v období Meidži reorganizovány na prefektury Tokušima, Kočí, Ehime a Kagawa. Dále popisuje, že cesta poutníka těmito čtyřmi provinciemi je přirovnávána k symbolické cestě k osvícení, přičemž chrámy 1-23 představují myšlenku probuzení, 24-39 přísnost a disciplínu, 40-65 dosažení osvícení a 66-88 vstup do nirvány.

Ubytování během cesty je možné ve rjókách (tj. tradičních japonských ubytovacích a stravovacích zařízeních), dále je možné přespát pod širým nebem nebo přímo v některých chrámech (shikoku-tourism.com). V každém z 88 chrámů cestovatel může požádat o razítko do „nokyochó“ – speciální poutnické knížky (shikoku-tourism.com). Trasa je značena samolepkami nejčastěji s červenou šipkou.

Obrázek 1 Tradiční oblečení a vybavení poutníků na Shikoku Henro (pouti po Šikoku)

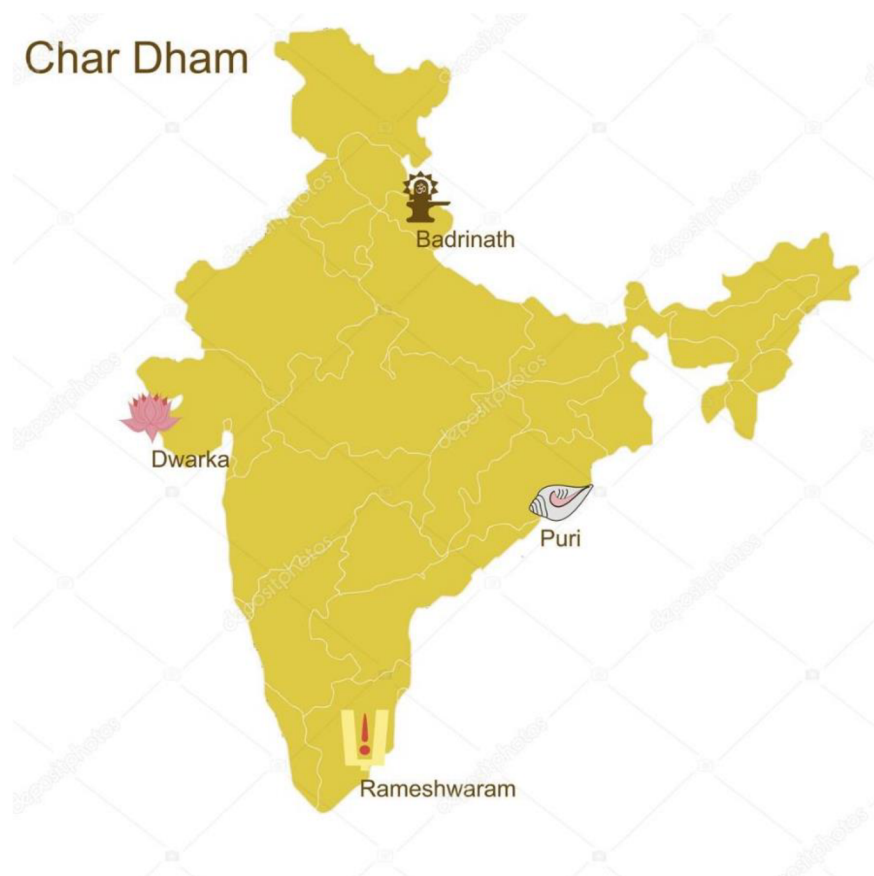

Zdroj: Walking Our Camino(s) (2017)

Char Dham

Jedná se o soubor čtyř významných poutních míst v Indii – Badrínáth, Purí, Ráměšvaram a Dváraká, které by měl alespoň jednou za život navštívit každý hinduista. Věří se, že návštěva těchto míst pomáhá dosáhnout mókši (spásy). Poutní místa se nachází se zhruba ve všech základních světových stranách.

Obrázek 2 Poutní místa v rámci Char Dhamu

Zdroj: depositphotos (2014)

V Uttarákhandu se pak nachází menší poutní okruh zvaný Chota Char Dham, který vznikl díky reformátorovi a filozofovi z 8. století Ádi Šankarovi, zahrnující poutní místa Jamunotri, Gangotri, Kedarnath a Badrinath, jež se tyčí ve výšce okolo 3000 m n.m. a taktéž se pojí s hinduistických božstvem, jak uvádí oficiální portál Uttarakhand Tourism. Ačkoliv se poutní místa nachází ve značně náročném terénu, díky neustále se zlepšující infrastruktuře je dostupnost stále jednodušší.

Tradiční itinerář Chota Char Dhamu podle Uttarakhand Tourism:

1. Jamunotri – pramen řeky Jamuny a hlava bohyně Jamuny.

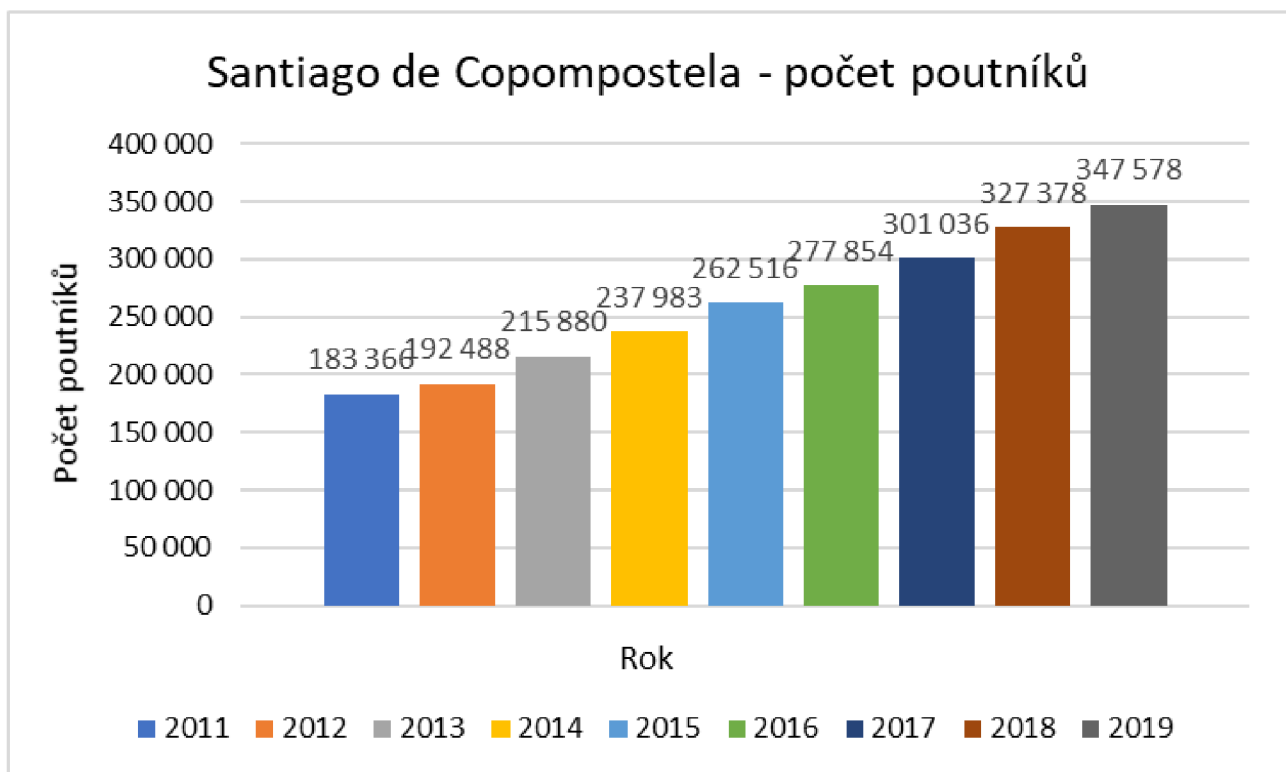
2. Gangotri – pramen Gangy a hlava bohyně Gangy.
3. Kedarnáth – místo uctívání hinduistického boha Šivy jakožto jednoho z 12 džótirlingů.
4. Badrinath – sídlo hinduistického boha Višnu

4.2 Svatojakubská pouť

Cesta svatého Jakuba je bez debat jednou z nejpoblárnějších náboženských poutí minulosti, ale i současnosti. Ve středověku byla této pouti, nazývané též „El Camino“ („Cesta“) přiřknuta stejná důležitost jako pouti do Jeruzaléma či Říma (Carr-Gomm, 2009). Jako podpurný pilíř rostoucí oblíbenosti lze spolu s grafem č. 1 doložit vzrůstající počet účastníků, kteří v daném roce putovali s oficiálním průkazem a svou pouť zakončili v santiagské kanceláři pro poutníky, který je toho důkazem (oficinadelperegrino.com). Mezi faktory zasazující se o popularitu poutě lze zařadit dostupnost, jelikož jak bude později představeno, svatojakubská trasa prostupuje takřka celou Evropou a není složité se na jednu z jejích větví napojit, dále kvalitní značení, dostatek informací a celkově podpora poutního turismu v podání zejména Španělska, Portugalska a Francie prokazující se hlavně v systému ubytování a stravování pro hlavní aktéry.

Práce se konkrétně zaměřuje na tuto pouť nejen pro její popularitu, ale i vzhledem ke skutečnosti, že sama autorka tento zážitek absolvovala, a může využít svých vlastních poznatků a zkušeností.

Graf 1 Počet oficiálních poutníků, kteří dorazili do Santiaga de Compostela v daném roce

Zdroj: Vlastní zpracování (2021) podle Oficina de Acogida al Peregrino (2021)

4.2.1 Kult svatého Jakuba Většího

Jak popisuje Spáčil (1933), apoštol Jakub Větší (též Starší či Zebedeův), patron poutníků, bojovníků, dělníků, horníků, kloboučníků i lékárníků, byl spolu se svým bratrem Janem povolán Ježíšem do apoštolského sboru a později podle jedné z legend kázal i za hranicemi Palestiny – ve Španělsku. Což ovšem ve svém díle dementuje Carr-Gomm (2009) s odkazem na nejstarší církevní písemnosti, jež uvádějí, že po ukřižování Krista Jakub nikdy neopustil Jeruzalém. Každopádně Spáčil (1933) dále uvádí, že Jakobovo doslova ohnivé a neohrožené hlásání Krista se znelíbilo jeruzalémským židům, což vyústilo v apoštolovo zatčení vojáky Heroda Agrippy I., který se chtěl vysloužit přízeň židů. Jakub se tak po té, co byl na příkaz krále sťat mečem, stává prvním z dvanácti apoštolů, jež podstoupili mučednickou smrt.

Jakub Větší byl zprvu pohřben v Jeruzalémě, poté jeho ostatky putovaly za císaře Justiniána I. do palestinského kláštera v Raithu a odtud byly nejpravděpodobněji prostřednictvím tří mnichů přeneseny na území Španělska (Ekert, 1896). Ekert (1896) pokračuje, že prvním španělským městem, kde byly svaté ostatky uloženy, byla Zaragoza, nicméně po dobytí města Maury musely být přepraveny, tentokrát do Galicie do Irie Flavie, kde však upadly v zapomnění a až za vlády Alfose Cudného (791-842) byly v tamní mramorové hrobce znovuobjeveny biskupem Teodomirem z Irie, kdy na ni podle legendy ukázaly jasně zářící hvězdy (od toho název Santiago de Compostela, tj. „*svatý Jakub ve hvězdném poli*“). Dle autora na tomto místě byla poté králem Alfonsem vystavěn chrám na počest svatého Jakuba, okolo kterého začalo vznikat nové město – Santiago de Compostela.

Jelikož se jednalo o prvního apoštola, který zemřel ve jménu víry, Santiago se brzy stalo často vyhledávaným cílem poutníků. Jako vůbec první poutník je označován biskup z Le Puy, který cestu právě z Le Puy do Santiaga roku 951 vykonal (caminoways.com, 2018). Postupem času byly v kontextu se vzrůstajícím zájmem poutníků podél cesty vztyčovány orientační kameny, kamenné kříže, boží muka, upravovány studánky, byly zřizovány kaple, kostely, kláštery a rozvíjely možnosti ubytování (Válková & Churanová, 2009).

Podle Carr-Gomma (2009) se legenda o svatém Jakobovi ukázala jako užitečný a účinný nástroj při verbování křesťanů proti muslimským protivníkům, jež si ve své době dokázali podrobit většinu Španělska. Autor pokračuje, že Galicie nebyla dobytá a během 9. století zde sílilo hnutí se snahou vyhnat nepřátele ze zbytku země, což bylo připisováno i do zásluh svatého Jakuba, který byl poté prohlášen za patrona a ochránce Španělska.

I v České republice se nachází věčná památka na svatého Jakuba Většího, a sice jeho zub a další dvě části z jeho ostatků, které se v roce 1212 dostali do pražské katedrály svatého Víta (Ekert, 1896).

4.2.2 Mušle svatého Jakuba

Symbolem, který poutníky provází po celou cestu, je svatojakubská mušle. Její symbolika je vázána na legendu, respektive legendy. Tou nejznámější je verze popsána na portálu web.archive.org, která praví, že původ mušle souvisí s příběhem, kdy *„portugalský rytíř stál v blízkosti přístaviště, kde stála loď, která přivezla svatého Jakuba do Španělska. Když jeho kůň viděl podivuhodný a světlý třpyt, který dopadal z hvězd na apoštola, byl z pohledu tak vyděšený, že skočil do vody a vzal s sebou do hlubin i rytíře. Rytíř byl zachráněn a vytažen na palubu. Zachránci plni úžasu viděli, že jeho tělo bylo zcela pokryto svatojakubskými mušlemi.“* Další příběhy se drobně liší, nicméně hlavním motivem je vždy záchrana života člověka svatým Jakubem.

Informační web pro poutníky ultreia.cz dokládá důmyslnost symbolu i na příkladu podobnosti s „obyvatelem“ či „majitelem“ mušle, jenž se pohybuje odrážením „nohy“, kterou vystrkuje ven. Mušle je dle portálu také symbolem člověka a jeho pěti smyslů (hvězdice s pěti cípy), kterou je nutno otevřít, aby byla nalezena perla, která nemá být – podle biblického příměru – předhozena vepřům.

Mušle svatého Jakuba je zkrátka neodmyslitelnou součástí pouti. Nejen že vede jakožto značení podél cesty kroky poutníka správným směrem, ale zároveň upozorňuje na ubytování či stravovací zařízení pro poutníky. Je také častým suvenýrem. Díky její velikosti a praktickému tvaru sloužila i jako „nádoba“ na nabírání vody (ultreia.cz).

Obrázek 3 Příklad turistického značení cesty

Zdroj: Anna Hrabětová (2018)

4.2.3 Codex Calixtinus - Liber Sancti Jacobi

Pro rozkvět putování do Santiaga bylo převratné sepsání uceleného souboru poznatků nejen o středověké náboženské situaci, kultuře, svatém Jakubovi a anabázi k jeho ostatkům. Dílo sestávalo z pěti knih pojednávajících například o zázracích, které se staly v různých koutech světa, o přepravě těla svatého Jakuba z Palestiny, o expedici Karla Velikého do Španělska, avšak nejdůležitějším dílem pro fenomén poutnictví byla kniha pátá sepsaná ve 12. století francouzským mnichem Aymericem Picaudem Průvodce poutníka – de facto první turistický průvodce do Compostely (ultreia.cz).

Picaud v pátém svazku představuje v 11 kapitolách poznatky a zkušenosti z jeho vlastního putování, které považuje za užitečné pro ostatní poutníky, a také popisuje trasy, kterými lze ono posvátné místo dobýt (ultreia.cz). Dle portálu ultreia.cz dále nechybí ani autorovi postřehy o chování obyvatel v určitých oblastech, typy, ze kterých pramenů pít, a velký prostor je věnován samotnému Santiagu.

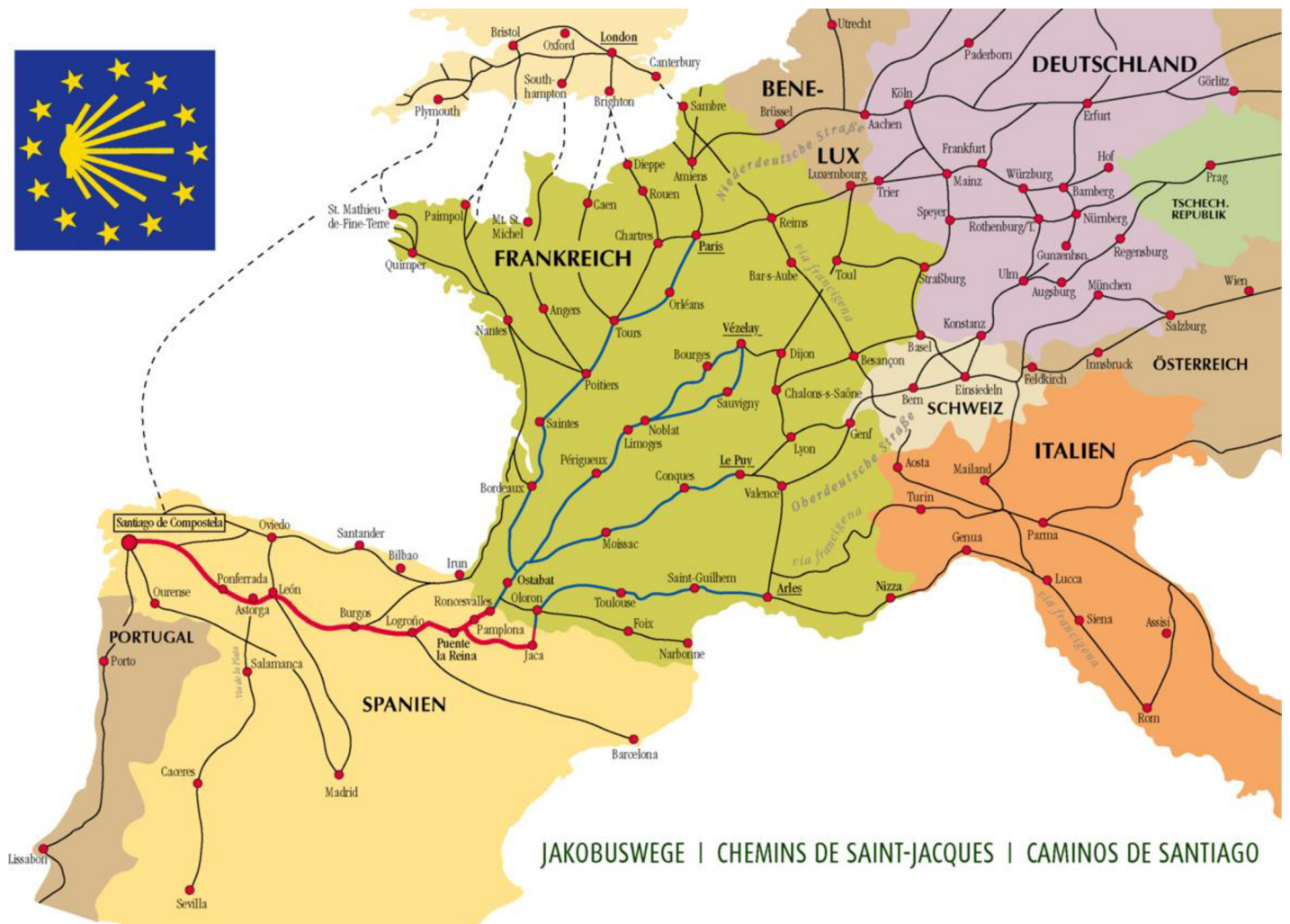
Tento pro svoji dobu velmi cenný dokument je uložen v katedrále.

4.2.4 Oficiální trasy

Netřeba opakovat, že vesměs celá Evropa je protkaná trasami Svatojakubské poutě. Ať už poutník vyrazí například z Polska, Česka či z Maďarska, po zdolání nezanedbatelné porce kilometrů se napojí na jednu z tradičních hlavních cest. V naprosté většině případů, kdy se poutník vydá na cestu z jiné části Evropy než z té západní, do Santiaga doputuje po pravděpodobně vůbec nejznámější a nejfrekventovanější dálkové trati Camino Frances začínající ve francouzské části Pyrenejí v městě St. Jean Pie de Port (na obr. 5 znázorněna zelenou barvou). Alternativou může být Camino del Norte lemující pobřeží atlantského oceánu, která však ve městě Arzua stejně přechází v Camino Frances (na obr. 5 znázorněna světle zelenou barvou).

Pro dobrodruhy cestující z různých částí Španělska, Portugalska dokonce i Anglie se nabízí mnoho možností, jak Santiago „dobýt. Příkladem může být oblíbená portugalská stezka s výchozím bodem v Portu, potažmo Lisabonu, Camino Ingles začínající ve Ferrolu nebo v A Coruña, jež byla hlavně v minulosti hojně využívána nejen jako poutní stezka pro poutníky ze Spojeného království, ale i jako obchodní cesta, či s 1000 km nejdelší Via de la Plata ze Sevilly, kterou prapůvodně brázdili také severoafričtí křesťané (caminoways.com).

Obrázek 4 Trasy Svatojanské pouti v Evropě

Zdroj: Manfred Zentgraf (2018)

Obrázek 5 Trasy Svatojakubské pouti v západní Evropě

Zdroj: gronze.com (2020)

4.2.5 Ubytování

S rostoucím počtem odvážlivců, kteří se vydávali na cestu, došlo k raketovému rozvoji ubytovacích a stravovacích zařízení u nejfrekventovaněji využívaných tras. Klasický poutnická ubytovna, ve Španělsku a Portugalsku označované jako „albergue“, „refugio“, ve Francii „auberge“, většinou zahrnuje jednu nebo více místností s několika palandami, sdílenou koupelnu, společnou kuchyň, případně společenskou místnost či prádelnu.

Ceny za noc se pohybují v rozmezí dobrovolného příspěvku až 10€. Podmínkou pro využití tohoto typu ubytování je platný kredenciál a zůstat lze maximálně jednu noc. V současné době není až tak markantní problém s četností ubytovacích příležitostí, ale spíše s kapacitou. V naprosté většině poutnických ubytoven nelze udělat rezervaci, platí tedy pravidlo „kdo dřív přijde, ten má postel“. Denní etapy tudíž začínají v brzkých ranních hodinách a končí kolem 3. hodiny odpolední, kdy většina ubytoven otevírá.

Alternativami jsou soukromé hotely, hostely nebo přespání u místních, cena je pochopitelně vyšší, na druhou stranu kvalitativně vykompenzována. Možností je i přespávání ve stanu nebo pod širákem, v tomto případě je však nutno brát zřetel na možné lokální zákony nebo vyhlášky, které kempování zakazují.

4.2.6 Kredenciál

Oficiální průkaz poutníka, takzvaný kredenciál, má své opodstatnění již od středověku. Obdobný dokument tehdy sloužil jako ochranná známka a zaručoval poutníkovi bezpečí. V současné době ho cestovatel využije při žádání o nocleh v poutnických ubytovnách, někde při získávání poutnické slevy na občerstvení, ale hlavně je na jeho základě v compostelské kanceláři pro poutníky vystaven certifikát o absolvování. Razítka jsou důkazem, že dotyčný cestu opravdu vykonal. Zároveň se z něj dá ověřit splnění povinné mety ušlých 100 kilometrů nebo na kole ujetých 200 kilometrů, které jsou pro certifikát podmínkou. Mimo jiné je kredenciál autentickým suvenýrem z pouti.

Průkaz je možné sehnat v zapojených katedrálách, ubytovnách a dalších typech zařízení, a nebo lze využít služby zaslání poštou v předstihu.

Český poutnický portál ultreia.cz vydal vlastní legitimní verzi kredenciálu, která platí od Prahy do Santiaga a přináší všechny výše zmíněné výhody.

Obrázek 6 Kredenciál s razítky

Zdroj: Anna Hrabětová (2018)

4.2.7 V cíli

Dříve

Ještě předtím, než před středověkým poutníkem vyvstala santiagská katedrála, bylo dle Průvodce poutníků (cit. Ohler, 2002) patřičné a uctivé k apoštolovi smýt špínu ze svého těla ve dvě míle od cíle vzdálené říčce tekoucí kolem lesa zvaného Lavamentula. V díle se dále píše, že poté lidé spěchali do baziliky, kde strávili první noc v bdění a na modlitbách jednak, aby ušetřili za nocleh, ale také, aby se co nejvíce přiblížili světcům v případně mimořádných přání. Votivní dar byl nepsanou povinností.

Ohler (2002) také popisuje, že od 17. století platil pro příchod poutníku následující pořádek: „V čele byl nesen kříž, za ním pak kráčeli věřící, po dvou, po třech nebo ve čtyřstupech podle postavení, pohlaví a věku. Před chrámem je pozdravili kněží a uvedli je do chrámu Páně. Proporce, standarty a svíce sloužily jako poznávací znamení a symboly stavu; lidé chtěli soutěžit s ostatními skupinami.“ Tento slavnostní nástup byl inscenován jako dílo snoubící všemožné umělecké prvky – hra na varhany, architektura kostelů a působivá malířská výzdoba.

Jak ale autor dále poznamenává, i tyto spirituální akty se neobešly bez komplikací a zejména při dostávání se co nejbližše ostatkům světce, který býval často pochován v nízké kryptě, docházelo k vysoké koncentraci poutníků na jednom stísněném místě a tím brzkého vypočtení kyslíku, tudíž nebylo tak překvapivé, když někdo z přítomných omdlel.

Poté, co se poutníci vyslovili svá přání nebo učinili pokání, byla před nimi ještě cesta zpět. Průvodce poutníků zmiňuje, že jako důkaz a památku na cestu k hrobu Jakuba Staršího mohl poutník získat odznak – mušli.

Nyní

Po stanutí na náměstí před santiagoškou katedrálou, vychutnání si pocitu dobytí cíle a zvěčněním tohoto okamžiku na fotografii směřují kroky naprosté většiny dobrodruhů do budovy zvané Pilgrim's Reception Office. Zde dochází po prokázání splnění všech podmínek a vyplnění formuláře zahrnujícím informace o národnosti, zbožnosti, počátku pouti apod. k vystavení certifikátu o absolvování. Zároveň je poutník zaznamenán do seznamu příchozích, který se předčítá vždy na začátku slavnostní mše konané každý den ve 12:00. Pokud člověk dorazí před desátou hodinou, uslyší své jméno téhož dne, pokud později, přijde na řadu následující den. Při mši se zmiňuje jméno, národnost a odkud se poutník vydal. Po úvodním ceremoniálu trvajícím i několik minut přichází na řadu samotná mše ve španělském jazyce.

Možných scénářů po dosažení cíle cesty je hned několik. Někteří pokračují na Finisterre, vrací se buď pěšky, nebo dopravním prostředkem do výchozího nebo jiného bodu, odlétají ze Santiaga, či setrvání v tomto magickém místě o pár dní prodlouží.

Obrázek 7 Katedrála sv. Jakuba v Santiagu de Compostela

Zdroj: Anna Hrabětová (2018)

Obrázek 8 Certifikát o absolvování - tzv. Compostela

Zdroj: Anna Hrabětová (2018)

4.2.8 Finisterre

Magické místo, kde „země končí a moře začíná“ (Vilar, 2010, cit. Sánchez-Carretero, 2015) v latině doslovně znamenající „konec světa“, hraje již od nepaměti významnou roli v utváření geografického myšlení. Finisterre a jeho pobřeží Costa da Morte (Pobřeží smrti) je vzhledem k jeho geologickému charakteru vyznačujícím se vysokými a ostrými útesy proslulé

ztroskotáváním lodí. Než byl mys dosažen Římány, místo působilo jako magnet ztracených duší, kdy sem pohanští poutníci přicházeli pozorovat zapadající slunce nořící se za mořskou hladinu do podsvětí (Crane, 2006).

Slovy Vilara (2010, cit. Sánchez-Carretero, 2015) je poutnictví na Finisterre trendem zejména novějších dějin, ačkoliv existují důkazy o poutnících, kteří již ve 12. století navštěvovali sakrální památky, spojení s kultem svatého Jakuba není prokazatelné.

Roku 1997 došlo k přidání Svatojakubské cesty jako celku na seznam Světového dědictví UNESCO a Camino Finisterre bylo rovněž zahrnuto, nicméně tato část není oficiálně uznána katolickou církví, při nejmenším z důvodu, že v celkové délce nespĺňuje limit 100km, čili při jejím absolvování poutník neobdrží certifikát tzv. *compostelu* (Vilar, 2010, cit. Sánchez-Carretero, 2015). Tato cesta bývá označována jako „the Camino of atheists“ (Margry, 2010, cit. Sánchez-Carretero, 2015). Pokud však účastník začne pout' v Muxie a následně pokračuje přes Finisterre do Santiaga, požadovaná minimální kilometráž je splněna a je možné žádat o certifikát.

Finisterre bývalo i stále je více než výchozím bodem spíše bonusovou zastávkou umocňující zážitek po dosažení Santiaga. Sánchez-Carretero (2015) zmiňuje tradici, kdy poutníci poté, co došli k moři, vykoupali se, spálili oblečení a zahodili boty do moře. Tímto aktem zakončili tuto životní etapu, aby mohli s čistým štítem, myslí a tělem začít tu další.

Pokud poutník pokračuje na Finisterre, či do Muxii může získat speciální certifikát z této etapy *finisterranu*, případně *muxianu*.

4.2.9 Dual Pilgrim

Zajímavostí je poutnický program, respektive označení Dual Pilgrim. Dual Pilgrim je jedinec, který absolvoval pout' do Santiaga de Compostela a zároveň vykonal pout' po jedné z posvátných cest Kumano Kodo v Japonsku. Spojení těchto poutí v jeden program souvisí s určitými společnými znaky. Obě cesty se pyšní statusem UNESCO památky, vznikaly a vyvíjely se v podobném období a podobným způsobem, a i když je od sebe dělí několik tisíc kilometrů, poutník zde potká podobnou faunu i flóru (tb-kumano.jp).

Součástí projektu je i speciální kredenciál, do kterého poutníci mohou sbírat razítka z obou poutí. Jak uvádí portál ultreia.cz, není však podmínkou ke splnění, pro dosažení certifikátu Dual Pilgrim lze mít patřičně vyplněné kredenciály jednotlivých cest. Portál dále uvádí, že k říjnu roku 2018 bylo zaevidováno více než 1 500 poutníků, jež zdolali obě trasy.

Obrázek 9 Oficiální logo projektu Dual Pilgrim

Zdroj: Tanabe City Kumano Tourism Bureau (2020)

4.3 Dotazníkové šetření

Významnou částí této bakalářské práce je dotazníkové šetření, které dopomohlo k zodpovězení výzkumných otázek. Dotazník s 15 otázkami, vytvořený přes survio.com v anglickém jazyce z důvodu cílení i na poutníky jiné národnosti než české, byl distribuován prostřednictvím sociální sítě Facebook, kdy došlo k jeho umístění do skupin zaměřených na Camino de Santiago a také na diskuzní fórum caminodesantiago.me. Taktéž byl cíleně zaslán osobám, o nichž autorka ví, že pouť absolvovaly. Cílovou skupinou byly osoby, které v uplynulých letech vykonaly pouť do Santiaga de Compostely. Formulář byl vyplňován zcela anonymně a jeho splnění trvalo v průměru 5-10 minut.

Dotazník byl ve virtuálním světě dostupný po dobu více než jednoho týdne (1. – 9. 3. 2021) a vyplnilo jej celkem 220 respondentů, když nejvyšší aktivita vyplňování byla první dva dny.

Šetření zahrnovalo 15 otázek, přičemž první čtyři byly identifikační (pohlaví, věk, země, postoj k víře) a zbylé se zabývaly danou problematikou. Otázky byly většinou uzavřené, až na jeden případ respondent vybíral jednu vhodnou odpověď. V dotazníku se dále nacházely dvě otevřené otázky a dvě segmentační otázky podmíněné kladnou odpovědí na jim předcházející dotaz.

Průzkum zjišťoval mimo jiné přehled respondentů o problematice náboženského cestovního ruchu, kdy a z jakých důvodů cestu do Santiaga podnikli, jak vnímají osobnost poutníka, propojení pouti se sociálními sítěmi, a zda tento zážitek nějakým způsobem ovlivnil jejich život.

Předdefinované odpovědi u některých dotazů vycházely literární rešerše nebo vzešly i na základě studia osobních příběhů účastníků dostupných online. Aby bylo předejito možnému subjektivizování či zaujatému návrhu odpovědí, respondenti měli například u otázky č. 10 napsat vlastní odpověď, pakliže nabídka neodpovídala jejich situaci.

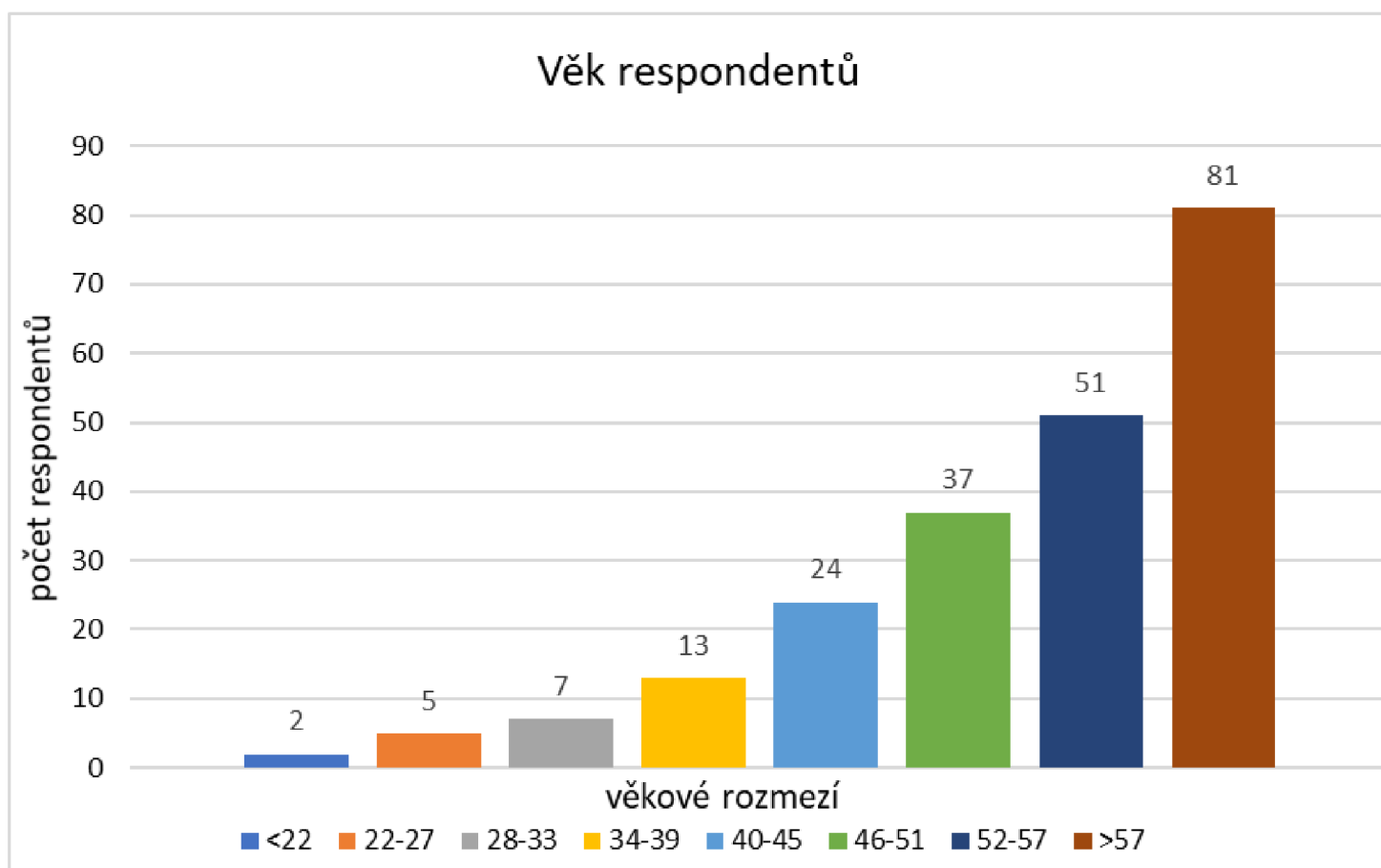
4.3.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Otázky 1. – 4.

Tyto otázky měly přiblížit profil respondenta. Celkový počet 220 osob, jež dotazník vyplnily, byl podobně zastoupen oběma pohlavími. S 57,3 % převažovaly respondentky ženského rodu. Určitým překvapením pro autorku byla věková skladba respondentů, kdy v souvislosti se zvoleným distribučním kanálem očekávala převahu mladší věkové kategorie.

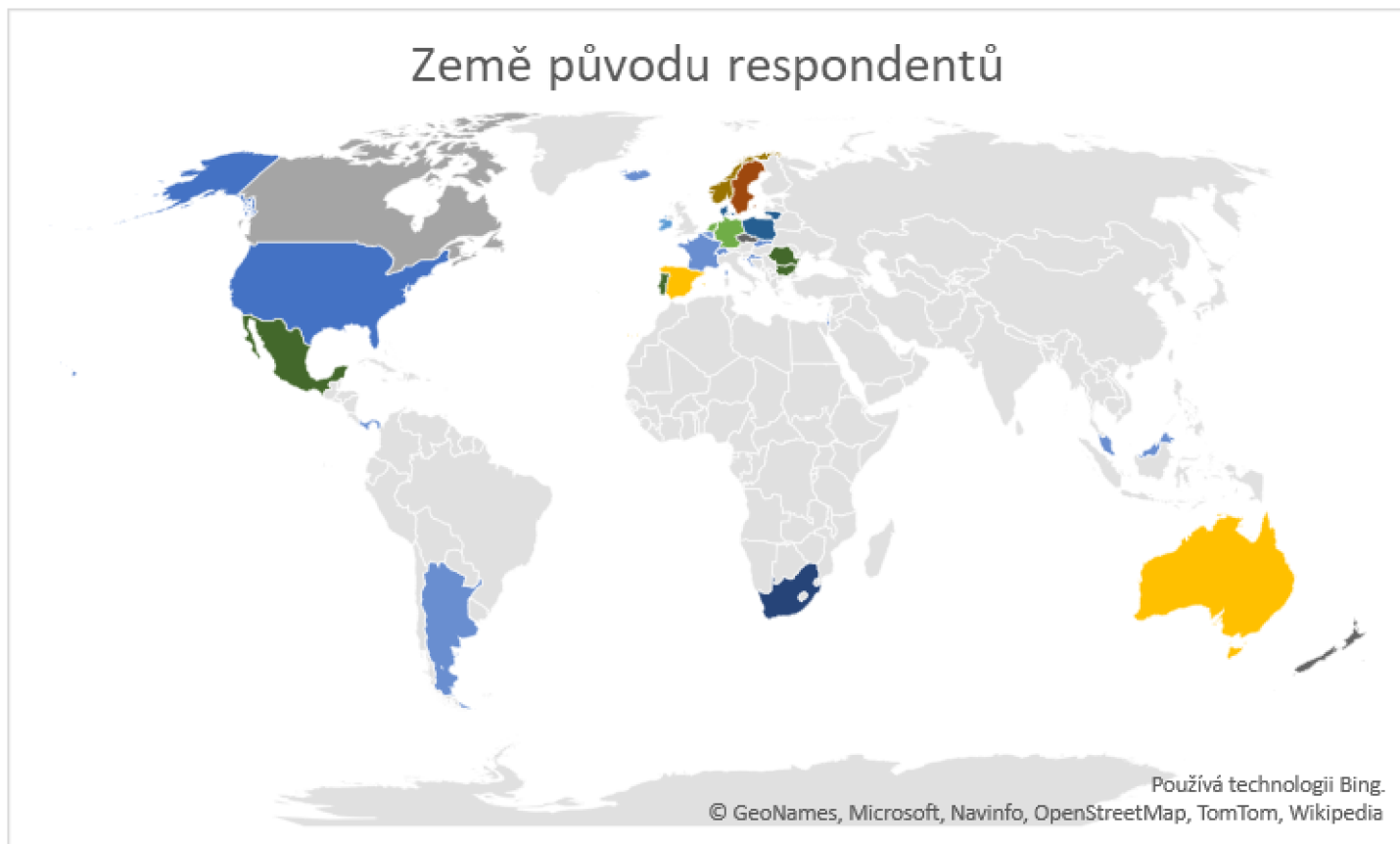
Opak byl však pravdou a jak je patrné z grafu č. 2, osoby starší 40 let masivně převažovaly. Jak dokládá tabulka č. 2, velmi pestré je národnostní složení respondentů. Tento prvek opět souvisí se zvolenou metodikou výzkumu, jelikož facebookové skupiny daného tématu sdružují zainteresované osoby neohledně na zemi původu. Zajímavým je fakt, že relativně vysoké číslo představuje skupina poutníků se zemí původu vzdálenou přes půl světa jako například Američané (kteří doručili nejvíce vyplněných dotazníků), Kanadčané, Australani, Jihoafričané či Mexičané nebo Novozélandčané. Poslední dotaz této sekce se zabíral, zda jsou dotazovaní pobožní. Podobně jako v případě pohlaví, i odpovědi u této byly zastoupeny podobně a sice 48,6 % uvedlo příslušnost k určitému náboženství, zbylých 51,4 % není věřících. Tento údaj naznačuje, že absolvování poutě do Santiaga již není pouze doménou věřících, jak tomu bylo v minulosti.

Graf 2 Věk respondentů

Zdroj: vlastní zpracování (2021)

Obrázek 10 Geografické rozvržení původu respondentů

Zdroj: vlastní zpracování (2021)

Tabulka 2 Země původu respondentů

Země původu	Počet respondentů
USA	53
Velká Británie	28
Kanada	20
Austrálie	14
Španělsko	14
Irsko	12
Německo	9
Nizozemsko	9
Jihoafrická republika	8
Švédsko	7
Česká republika	5
Nový Zéland	5
Norsko	4
Skotsko	4
Dánsko	3
Litva	3
Polsko	3
Bulharsko	2
Portugalsko	2
Mexiko	2
Rumunsko	2
Francie	1
Chorvatsko	1
Argentina	1
Malajsie	1
Malta	1
Panama	1
Izrael	1
Belgie	1
Švýcarsko	1
Island	1
Slovensko	1

Zdroj: vlastní zpracování (2021)

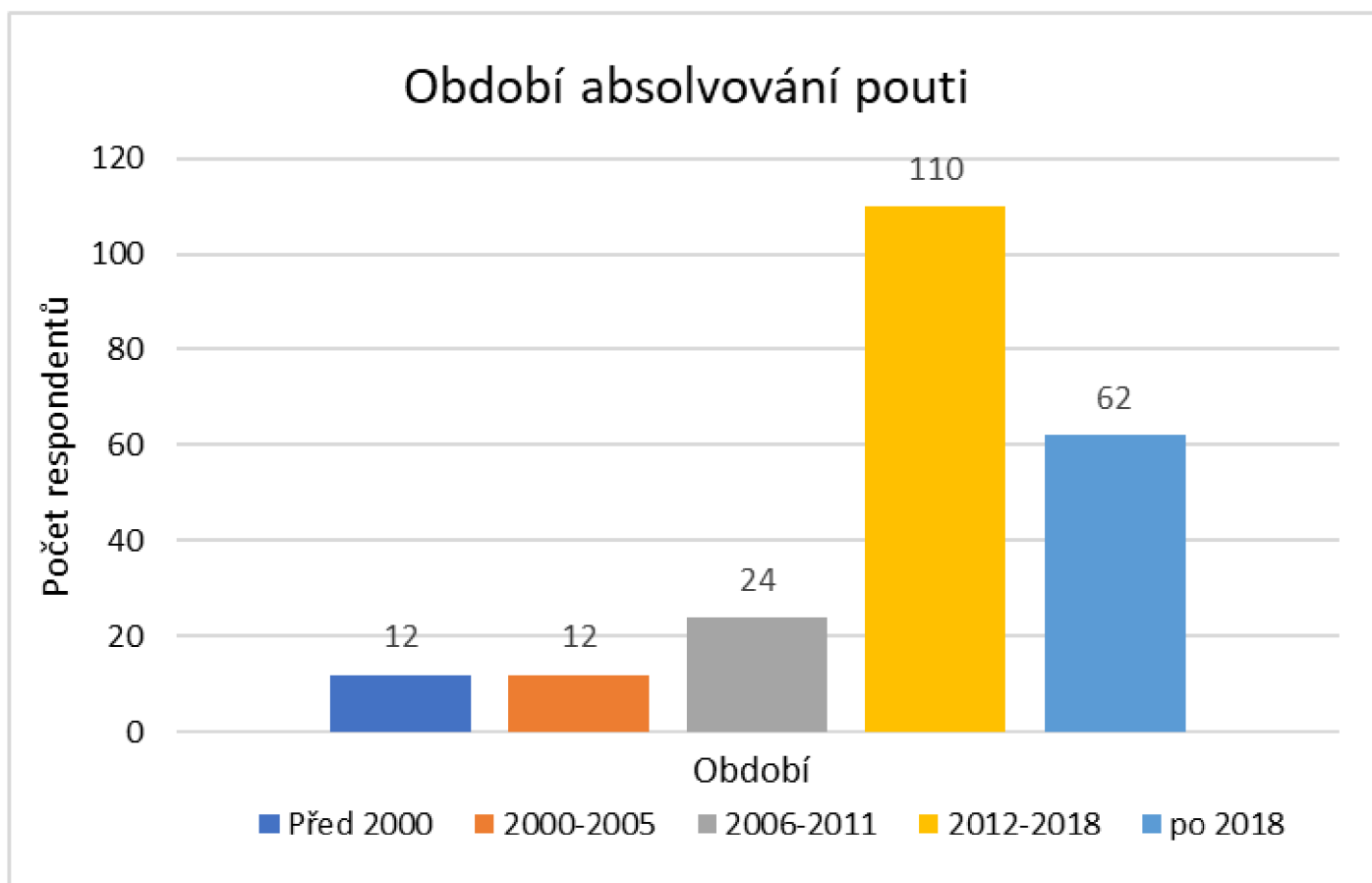
Otázka 5. a 6.

Otázky číslo 5 a 6 zjišťovaly u dotazovaných povědomí o pojmu „religiózní cestovní ruch“. Na dotaz, zdali se dotyčný setkal s tímto označením a je obeznámen s jeho obsahovou stránkou, odpovědělo 69,5 % pozitivně, že pojem znají, 17,3 % respondentů toto označení zná, nicméně si není jisto jeho významem, a zbylých 13,2 % tento termín nezaznamenalo. Následující otázka zkoumala, jestli je podle respondentů náboženský cestovní ruch záležitostí pouze věřících. Dle naprosté většiny dotázaných, konkrétně 91,8 %, náboženský turismus není nutně věcí pouze osob nábožensky založených. Zbylá část se domnívá, že s náboženským turismem mají co dočinění jen věřící.

Otázka 7.: Kdy jste absolvovali Camino de Santiago?

Výsledky této části poskytly nápodvedu, jak se mění popularita náboženské poutě do Santiaga. Pokud poutník vykonal cestu vícekrát, měl uvést tu první. Jak naznačuje graf č. 2, výrazná část poutníků absolvovala svou pout' po roce 2012. Před začátkem nového milénia se na cestu vydalo 5,5 % respondentů. V rozmezí let 2000-2005 činilo procentuální zastoupení taktěž 5,5 %, od roku 2006 do 2011 se počet poutí zvýšil na 10,9 % a konečně období 2012-2018 zaznamenalo nejvyšší počet vykonaných poutí u respondentů – 50 %. Po roce 2018 vykonalo pout' 28,2 %.

Graf 3 Období absolvování poutí

Zdroj: vlastní zpracování (2021)

Otázka 8.: Považovali jste se za poutníka?

Tato otázka narážela na problematiku obsahu slova poutník. Jejím cílem bylo zjistit, zdali se hlavní aktéři ztotožňovali s označením poutník, či se jedná o přežitek a po obsahové stránce se s ním dotazovaní neidentifikují. 85 % veškerých respondentů se považovalo za poutníky, zbylých 15 % nikoliv.

Otázka 9.: Kdo je dle Vašeho názoru poutník?

První z dvojice otevřených otázek hledala subjektivní názory na osobu poutníka, a jak by jej respondenti charakterizovali. Podle jednotlivých odpovědí je jednoznačné, že definice, která se za pojmem poutník skrývá, nemá pevné hranice a jedná o silně individuální označení s různorodým pohledem. Na jedné straně se objevovaly názory, že se jedná o nábožensky založenou osobu, která cestuje pěšky vstříc nějakému posvátnému místu, nebo že poutníkem je

ten, kdo podniká cestu z náboženských důvodů – k tomuto pohledu tedy patří podmínka víry. Na straně druhé se v definicích několikrát (16,8 %) vyskytlo slovo „spirituální“, které nemusí být nutně podmíněno náboženstvím, ale vyjadřuje něco silně niterného přesahující člověka. Z tohoto souboru byla nejčastější forma definice „poutník je člověk, který se pěšky vydává na spirituální cestu k posvátnému místu.“ Dalším názorem, který byl k vidění vícekrát, byl poutník jako osoba, jež něco hledá. Ať už sebe sama, lepší já, odpovědi na své niterné otázky, zážitky, vnitřní klid, zkrátka něco hlubšího. Mezi dalšími odpověďmi bylo na příklad „každý, kdo se vzdá svého pohodlí a vykoná pout“, „člověk, který putuje pro cestu, ne pro cíl“, „kdokoliv, kdo má odvahu a ducha nést a přijmout svá břemena při pouti životem.“

Vybrané odpovědi:

„Someone who is willing to leave their mental and physical comfort zone to find greater fulfilment through journeying towards spiritual goals.“

„A pilgrim makes a journey to a holy place to honor God. Secular people may use the term, but to do so is to appropriate term that has deep significance for practicing Catholics. However, in my opinion, anyone can be a pilgrim who journeys to a holy site with an open mind.“

„We are all pilgrims on the path of life and the same is true for those who choose to walk the camino - simply being on the camino turns one into a pilgrim.“

„Someone who travels for the road, not the destination, for the questions, not the answers, who travels with respect for everything and everyone around them. A pilgrim is a pilgrim if one defines oneself as a pilgrim.“

„Someone who feels 'the call' to leave all worries and stress behind and just be alive in the present.“

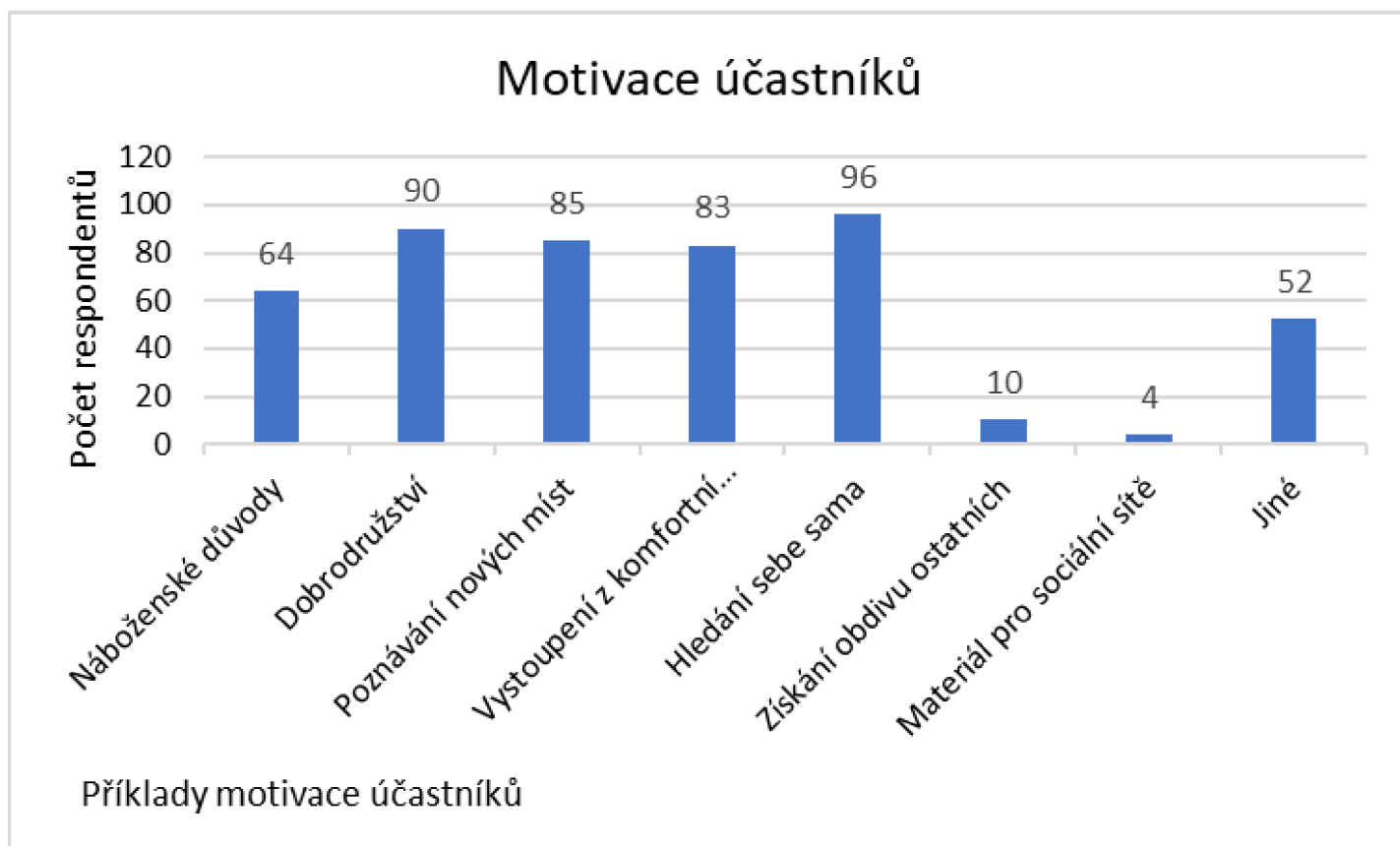
„Anyone travelling to a destination for a higher purpose. This could be spiritual or religious.“

„Who walks the Way, part of it or the whole, keeping the non-written rules on Camino.“

Otázka 10.: Co byla Vaše motivace pro vykonání pouti?

Při této otázce měly respondenti možnost zaškrtnout více odpovědí, které odpovídaly jejich motivacím. Nejfrekventovanější responzí bylo, že se dotyční vydali na pouť z důvodu, aby našli sebe sama (43,6 %). V těsném závěsu byla motivace „dobrodružství, kterou zaškrtno 40,9 %. Podobně zastoupené byly odpovědi „poznání nových míst“ (38,6 %) a „vystoupení ze své komfortní zóny“ (37,7 %). Náboženské důvody jako podnět pro absolvování uvedlo 29,1 %. V řádu jednotek procent se vyskytla odpověď „získání obdivu ostatních“ (4,5 %) a „materiál pro sociální síť“ (1,8 %). 23,6 % uvedlo „jiné důvody“, ve kterých bylo zmíněno například „pocta zemřelému“, „splnění slibu“, ale i „sázka“ nebo „terénní výzkum“.

Graf 4 Motivace účastníků

Zdroj: vlastní zpracování (2021)

Otázka 11.: Skončilo Vaše putování v Santiagu?

Otázka číslo 10 zkoumala, jaký je trend nového tisíciletí po dosažení destinace Santiago de Compostela. 64,5 % dotázaných uvedlo, že jejich cesta skončila v Compostele. Úctyhodných 30,9 % pokračovalo, jak tomu bylo zejména ve středověku, na Finisterre a 4,5 % se vracelo do výchozího/jinému bodu pěšky nebo na kole. Tento trend je pochopitelný vzhledem k současným dopravním možnostem ze Santiaga, neboť se zde nachází letiště, vlakové i autobusové nádraží s dálkovými spoji. Středověké i pozdější poutníky čekal náročný návrat „po svých“ s možnou již zmíněnou mezizastávkou na domnělém konci světa.

Otázka 12.: Sdíleli jste nějaký obsah ze své pouti na sociálních sítích?

U tohoto dotazu se zjišťovalo propojení pouti s mocným nástrojem virtuálního světa – sociálními sítěmi. Výsledky prokázaly, že i vzhledem k věkovému profilu respondentů, poutníci byli na sociálních sítích aktivní. 75,5 % z nich potvrdilo sdílení své pouti na sociálních sítích, což na jednu stranu pozvedá povědomí o trendu poutnictví, svým způsobem zprostředkovává ostatním lidem alespoň virtuální ochutnávku pouti, poskytuje okolí informace o stavu dané osoby, ale také může potenciálně může k masovosti a vytracení původních hodnot.

Otázka 13.: Pokud ano, měly Vaše příspěvky větší úspěch než Váš standardní příspěvek?

Možnost odpovědět na tuto otázku měli pouze ti, kteří na tu předchozí uvedli kladnou odpověď. V tomto případě 62,2 % dotázaných zhodnotilo, že jejich příspěvky s tématikou pouti měly větší ohlas než jejich regulérní posty. To jen potvrzuje fakt, že trend poutnictví je momentálně v kurzu a jedná se o atraktivní materiál ke sdílení, který další uživatele zajímá. 37,8 % v popularitě svých příspěvků nezaznamenalo výraznější změnu ohlasů.

Otázka 14.: Ovlivnil tento zážitek nějakým způsobem Váš život?

Další otázka se snažila zjistit, jestli se vykonání pouti nějakým způsobem promítlo do života účastníků. A výsledek 95,9 % pro „ANO“ efekt pouti minimálně podtrhuje. Prokazatelně je tedy vykonání pouti zážitkem s přidanou hodnotou, nutno podotknout, že ne pouze spirituální.

Otázka 15.: Pokud ano, jak?

Tato otevřená podotázka rozšiřující dotaz číslo 14 dávala respondentům prostor pro interpretování vlivů, které se promítly do jejich životů po absolvování Camina. Část poutníků se díky cestě alespoň částečně oprostila od materialistické a konzumní společnosti, což začali implementovat ve svém vlastním mimopoutnickém životě. Dle jejich slov si člověk uvědomí, na čem v životě opravdu záleží a co je pomíjivé, už jen nutnost si sbalit pouze to nejdůležitější a nejpotřebnější, jelikož svá rozhodnutí si člověk nese celou cestu na zádech, má spirituální rozměr. Dále se celkem v 8 případech objevilo, že putování dopomohlo dotyčným s hledáním vnitřního klidu po smrti blízkého, případně mu/jí poutí vzdávali hold a uctívali jeho/její památku. Tento zážitek také poutníkům do života přinesl více tolerance, silnější osobnost, pochopení, nový pohled na svět, minimalismus, pokoru, nová přátelství a pomohl objevit kouzlo přítomného okamžiku. Respondenti také odpovídali, že jim tato událost pomohla najít sebe sama, zodpovědět jejich niterné otázky a že jsou motivováni pro vykonání dalších poutí.

Vybrané odpovědi:

„I had a chance to check in with myself. I had done considerable introspection and personal growth work previously. I got to see where I was at. Was I still the person I thought myself to be? Had I digressed in any way? Was I who I wanted to be? What could I do to keep working on the changes I wanted for myself? I had chance to live without thinking about past or future. I got to really observe and focus on the beauty that surrounded me. I got to experience what living in awe, wonder and gratitude felt like.“

„I realised that my life is full of material things that I dont really need, and that happiness can be found in the simplest things (like a shower and clean socks).“

„I can't believe that I made it. So every time I go somewhere and it's hard for me (long, steep...) I remember that I finished Camino so I can do this too.“

„It's been the best experience of my life, from a religious aspect and for many other reasons – the people, adventure, friendliness, the pain and suffering that you have to endure and you make

it because of yourself and all the other pilgrims. There is this unexplainable feeling when doing the Camino, a feeling of being called and drawn to the Camino for a reason. “

„My Christian faith has become deeper. Also I volunteered at an albergue and I intend to do other Caminos. “

„It proved to myself I can do anything once I set my mind to it. “

„Greater understanding of my place in the universe. “

5 Shrnutí a diskuse výsledků

Předkládaná bakalářská práce si pomocí čtyř stanovených výzkumných otázek kladla za cíl hlouběji proniknout do problematiky religiόzního cestovního ruchu, konkrétněji fenoménu poutnictví specificky vztaženého na Camino de Santiago a zjistit obsahové vymezení termínů, jak se poutnictví vyvíjelo, jak se změnila motivace účastníků a v neposlední řadě prozkoumat vlivy účasti na pouti na život jednotlivce. Za pomoci literární rešerše a dotazníkového šetření se podařilo zodpovědět všechny stanovené výzkumné otázky.

Dotazníkové šetření bylo prováděno prostřednictvím sociálních sítích, diskuzních fór a přímého zasílání. Díky zvolenému způsobu distribuce se podařilo získat odpovědi od rozmanitého národnostního spektra respondentů. Naopak co se týče věkového složení, poměrně překvapivě chybí zástupci kategorií do 32 let, jejichž odpovědi by mohly výsledky ovlivnit. Soubor všech potenciálních respondentů by zahrnoval veškeré osoby, které kdy oficiálně vykonaly pouť do Santiaga, přičemž tento počet se pohybuje v řádech milionů. Autorka nezískala reprezentativní vzorek odpovědí pro plnohodnotný a validní výzkum, tudíž tato práce poslouží jako předvýzkum, který poskytne základy pro případné další zkoumání. Při vyhodnocování dotazníku, který byl vytvořen v anglickém jazyce vzhledem ke zvolenému způsobu šíření, byla naprostá většina pro účely bakalářské práce přeložena, nicméně u otevřených otázek bylo vybráno několik odpovědí, které byly citovány v originále, aby nedošlo ke ztrátě autenticity sdělené při překladu.

Výzkumná otázka č. 1: Jaké je vymezení religiόzního cestovního ruchu?

Primárně na základě literární rešerše se podařilo vymezit, co stojí za termínem „religiόzní CR“. Společenský jev spadající do kulturního CR Zelenka a Pásková (2012) v užším pojetí charakterizují jako cestování, nejčastěji vykonávané pěšky, na kole, případně na koních nebo mulách, jehož hlavním důvodem jsou náboženské obřady a poutě. V širším smyslu autoři vidí náboženský turismus jako formu CR, kdy jsou účastníci motivováni návštěvami a prohlídkami religiόzních památek, typu kostely, katedrály, a jiné, a zároveň poukazují na nutnost maximálního respektování piety místa i morálního práva věřících na zachování důstojného prostředí a posvátné atmosféry.

Dotazníkové šetření naznačilo, že náboženský CR není pouze záležitostí věřících a má znatelný vliv na širší společnost, ať už funkcí vzdělávací, kultivační či kulturně poznávací aj.

Výzkumná otázka č. 2: Má označení „poutník“ místo i v moderním pojetí religiózního turismu?

Ačkoliv se novodobý poutník od toho původního v mnoha ohledech značně liší, s označením „poutník“ se naprostá většina respondentů ztotožňuje, čili tento termín má stále své místo. Co do obsahové podstaty, na jedné straně se objevovaly názory, že se jedná o nábožensky založenou osobu, která cestuje pěšky vstříc nějakému posvátnému místu, nebo že poutníkem je ten, kdo podniká cestu z náboženských důvodů, což je tedy podmíněno vírou. Dále bylo v definicích zakomponováno slovo „spirituální“ (např. „poutník je člověk, který se pěšky vydává na spirituální cestu k posvátnému místu), což však nemusí být nutně podmíněno náboženstvím, ale vyjadřuje to něco silně niterného přesahujícího člověka.

Výzkumná otázka č. 3: Co je současným nejčastějším impulsem pro absolvování pouti?

V dávných dobách se pochopitelně vydávalo k posvátným místům různého významu zejména s prosbou nejvyšších o pomoc, uzdravení, zázrak, odpuštění, či jako vyjádření díky. S postupným vývojem lidstva, vědy, infrastruktury, techniky, politických poměrů a zejména se zvyšující se orientací člověka na sebe samotného, své nitro a sebepoznávání, vyvstaly nové pohnutky, které jedince pro absolvování pouti namotivovaly. Na základě dotazníkového šetření vyplynulo, že v moderním pojetí poutnictví je nejfrekventovanějším motivem právě touha najít sebe, touha po dobrodružství, poznávání nových míst a také chtít vystoupit z komfortní zóny a překonat se, i nacházení vnitřního klidu po smrti blízkého. Svě místo však stále mají i náboženské důvody.

Výzkumná otázka č. 4: Jaký vliv má pout' na život účastníků?

Z historického hlediska pout' ovlivňovala účastníky v tom smyslu, že při dávce štěstí s nadsázkou řečeno obdrželi, pro co si přišli. Ať už se jednalo o zázrak v podobě uzdravení (i tyto případy jsou z dějin známé), pokání, vykonání pouti jako pocty nebožtíkovi, či později z touhy po poznání i zábavě, poutnictví životy ovlivňovalo. Se změnou charakteru novodobých poutníků a jejich motivací se nyní objevují i odlišné vlivy na život aktérů po vykonání cesty.

V současném uspěchaném a konzumním způsobu života poutníci poznávají, jaké to je na chvíli zpomalit, vzdát se k přežití nutně nepotřebných věcí a užívat si moc přítomného okamžiku, a i když se nachází sami kolikrát i přes půl světa od domova, na náboženské pouti sami nikdy nejsou a jsou součástí něčeho většího, pro jež je společný jeden cíl. Vykonání

náboženské pouti dle výsledků výzkumu prokazatelně představuje putování s určitou přidanou hodnotou implementovatelnou do běžného života nehledě na náboženské vyznání.

6 Závěry a doporučení

Rostoucí popularita religiózní CR je nesporná. Dle konkrétních dostupných statistik z oficiální poutnické kanceláře v Santiagu de Compostela se každý rok celkové číslo poutníků, jež do Santiaga dorazili, zvyšuje. Na základě zjištěných skutečností lidé z opačných koutů světa cestují do Západní Evropy jen proto, aby pouť vykonali a prožili genius loci. I takovou moc má náboženský turismus.

Mohlo by se zdát, že v současném poutnictví se vytrácí původní hodnoty a mnohdy jde spíše o touhu být „in“. Tato práce vyhodnotila, že ačkoliv se charakter poutnictví a poutníků, jejich motivací, pojetí a nároků mění a častokrát putují spíše pro cestu, než pro samotný cíl, stále je většinové vnímání tohoto fenoménu něčím posvátným a transcendentním. Což částečně odpovídá i na v tomto kontextu hojně diskutované téma „poutník či turista“. Práce nastínila, že toto sebepojetí je vysoce subjektivní záležitostí a pro každého jedince představuje něco jiného.

Moderní poutnictví se od toho původního liší v mnoha aspektech a najít společné znaky představuje poměrně náročný úkol. Zásadní rozdíl charakteru mezi poutnictvím v minulosti a v současnosti je fakt, že v dřívějších dobách se lidé po dosažení posvátného cíle jejich cesty museli i domů navrátit pěšky. I když je tento jev z důvodu vysoké úrovně infrastruktury (konkrétně v Santiagu se nachází letiště, autobusové i vlakové nádraží s dálkovými spoji) v současném poutnictví spíše ojedinělým, stále však není úplně vytracen a najdou se tací, kteří pouť v tomto původním formátu podnikají. Podobně je to i s již několikrát zmíněnou motivací, kdy se k původním náboženským pohnutkám, které v menší míře stále přetrvávají, přidává celá řada dalších druhů motivací.

S rozvojem internetu a sociálních medií se ani náboženský CR nevyhnul komercializaci a na platformách jako Facebook, Instagram, YouTube nebo Twitter lze dohledat enormní množství příspěvků této tematiky. S touto propagací může poutní turismus získat více příznivců a potažmo přinést finanční prostředky lokálnímu podnikání (stravovací a ubytovací zařízení, doplňkové služby, prodej suvenýrů a upomínkových předmětů, dále zlepšování infrastruktury, značení apod.), na druhou stranu se může poměrně snadno a rychle proměnit v masivní a neudržitelný úkaz. K čemuž je ostatně již částečně nakročeno. Každým rokem si svou cestu do Santiaga nachází čím dál tím více poutníků a ubytovací kapacity nejsou nevyčerpatelné ani kvalita cest apod. není nesmrtelná. Otázka, do jaké míry je poutní turismus v daných lokalitách udržitelný, aniž by ohrožoval autenticitu, kulturní hodnoty a neméně životní prostředí, by mohla být předmětem dalšího zkoumání navazujícího na tuto bakalářskou práci.

Přestože psaní bakalářské práce probíhalo v době coronavirové pandemie, kdy byl přístup k informacím, konkrétně pro příklad do knihoven, značně omezen, díky digitalizování Národní knihovny bylo možné potřebnou literaturu dohledat a díky možnostem online vyhledávání zároveň nalézt celou řadu rozšiřujících materiálů. Problematika religiozního cestovního ruchu a zejména poutnictví je v české literatuře poměrně dobře zpracována, nicméně velké množství informací bylo převzato i ze zahraničních internetových zdrojů a publikací. Zvláště pak konkrétní informace o jednotlivých náboženských poutích (vyjma do Mekky nebo Santiaga, jež jsou jedny z nejznámějších) jsou dostupné výhradně cizojazyčně.

Práce přináší ucelený základní vhled to problematiky religiozního CR a poutnictví, kdy představuje jeho charakter v minulosti a porovnává ho se současným obrazem. Dále poskytuje stěžejní informace o zvolených náboženských poutích v Evropě i ve zbytku světa. Více prostoru poté věnuje Svatojakubské cestě, kdy vysvětluje její historický kontext, důvody její popularity historicky i v současné době, možnosti jejího absolvování i příležitosti k ubytování.

Autorka má k řešenému tématu blízký vztah, jelikož sama pouť v roce 2018 podnikla a mohla tak teoretické poznatky porovnávat s vlastním prožitkem. Bádání v této oblasti pro ni bylo velkým přínosem, jelikož zpětně pomohlo pochopit, proč i v ní, i když není věřící, vyvolal tento zážitek mnoho silných emocí.

7 Seznam použitých zdrojů

- 1) ATTIL, Pavel, NEJDL, Karel a Katedra hotelnictví. *Turismus*, I. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2004. sv. I ISBN 80-86578-37-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:817da010-9847-11e2-9a9f-005056827e51>
- 2) BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Open Education & Sciences pro Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997. ISBN 80-901974-3-4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d421c570-f080-11e3-b72e-005056827e52>
- 3) BERÁNEK, Jaromír. *Ekonomika cestovního ruchu*. Praha: Mag Consulting, 2013. ISBN 978-80-86724-46-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:76ea31ae-5235-449d-9983-768a2a30c963>
- 4) BRABBS, Derry. *Poutní cesty: Slavná poutní místa západní Evropy*. 2019. Universum. ISBN 978-80-7617-449-8.
- 5) CARR-GOMM, Philip. *Posvátná místa: poutní svatyně od Stonehenge po Santiago de Compostela*. Praha: Brána, 2009. ISBN 978-80-7243-409-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:db0da670-e94c-11e6-8010-005056827e51>
- 6) Codex Calixtinus čili Liber Sancti Jacobi. *Ultreia* [online]. 2021 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://ultreia.cz/codex-calixtinus-cili-liber-sancti-jacobi/>
- 7) CRANE, Nicholas a KUKULIŠOVÁ, Blažena. *Pěšky napříč Evropou: od španělského mysu Finisterre přes vrcholky hor až do tureckého Istanbulu*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-706-5. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:452967a0-fa83-11e6-aa6c-005056827e52>
- 8) DANCÁK, František. *Náboženský turizmus: Turistika, náboženská turistika, púte – história a súčasnosť*. Prešov, 2005. ISBN 80-89007-65-1.
- 9) Dual Pilgrim. *Tanabe City Kumano Tourism Bureau* [online]. 2020 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.tb-kumano.jp/en/kumano-kodo/dual-pilgrim/>
- 10) EKERT, František. *Církev vítězná: Životy Svatých a Světic Božích : Pořadem roku občanského.. sv. Svazek třetí* Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c3744c10-83aa-11dc-8df3-000d606f5dc6>
- 11) FORET, Miroslav, TURČÍNKOVÁ, Jana a Provozně ekonomická fakulta. *Cestovní ruch*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2005. ISBN 80-7157-838-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:024ad540-8f81-11e5-ac67-005056827e51>

- 12) GASSER, Ambros. Entering the European market for religious tourism. *Centre for the Promotion of Imports from developing countries* [online]. 2020 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism-0/market-entry>
- 13) HENRO. *Organization for Promotion of Tourism in SHIKOKU* [online]. 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://shikoku-tourism.com/en/shikoku-henro/shikoku-henro>
- 14) HESKOVÁ, Marie. *Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-107-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:09b505a0-630a-11e6-95c7-005056825209>
- 15) CHAR DHAM. *Uttarakhand Tourism Development Board* [online]. 2021 [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://uttarakhandtourism.gov.in/activity/char-dham>
- 16) CHAUCER, Geoffrey a VRBA, František. *Canterburské povídky*. Praha: SNKLHU, 1953. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ae37b520-916f-11e2-9a9f-005056827e51>
- 17) KŘÍŽ, Antonín. 2x o historii poutního místa Mariazell v Rakousku. *Oldin* [online]. 2021 [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://poutni.ado.cz/mariazell.htm>
- 18) Kumano Kodo. *Ultreia* [online]. 2021 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://ultreia.cz/kumano-kodo/>
- 19) *La Via di Francesco* [online]. 2017 [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://www.viadifrancesco.it/#>
- 20) LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean-Claude, ALESSIO, Franco a BOSÁKOVÁ, Lada. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-917-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:55cd9be0-1dac-11ea-a83e-005056827e51>
- 21) Mezinárodní dokumenty. *Národní památkový ústav* [online]. 2021 [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty>
- 22) MIHOLA, Jiří a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. ISBN 978-80-7028-359-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:232adba0-9c78-11e8-99aa-005056827e51>
- 23) O nás. *ICOMOS* [online]. 2019 [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.icomos.cz/index.php/en/o-nas>
- 24) OHLER, Norbert a MAREK, Vladimír. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-510-0. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6490d030-1659-11e4-8f64-005056827e52>

- 25) Pout'. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/pout>
- 26) Poutní cesta Via Maria z rakouského Mariazell do bavorského Altötting. *Ultreia* [online]. 2021. [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <https://ultreia.cz/via-maria/>
- 27) RAFAI, Taleb. Breaking down boundaries: The opportunities and challenges of religious tourism [online]. 18 dec 2016 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://www.mmnieuws.nl/article/breaking-down-boundaries-the-opportunities-and-challenges-of-religious-tourism/>
- 28) READER, Ian. *Making Pilgrimages: Meaning and Practice in Shikoku*. 2005. Honolulu: University of Hawaii Press. ISBN 0-8248-2876-3.
- 29) RYGLOVÁ, Kateřina, BURIAN, Michal a VAJČNEROVÁ, Ida. Cestovní ruch - podnikatelské principy a příležitosti v praxi. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4039-3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:92b90e14-1298-4402-93b9-b6a8f320736d>
- 30) SÁNCHEZ-CARRETERO, Cristina. *Heritage, Pilgrimage and the Camino to Finisterre: Walking to the End of the World*. Springer, 2015. ISBN 9783319202129.
- 31) SPÁČIL, Bohumil. *Ze života přátel Krista Pána: náčrty rozjímání pro kněze ze života světců-vzorů kněží*. V Praze: Cyrillo-Methodějské knihkupectví Gustav Francel, 1933. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a4d32eb0-a2e9-11e3-b833-005056827e52>
- 32) *St. Olav Ways: The Pilgrim Paths to Trondheim* [online]. 2021 [cit. 2020-12-28]. Dostupné z: <https://pilegrimsleden.no/en/>
- 33) Svatojakubská mušle [online]. 2017 [cit. 2021-1-3]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20170527015357/http://vww.cz/jakub/legendy.php>
- 34) The carnet du Miquelot [online]. [cit. 2021-12-29]. Dostupné z: <https://www.lescheminsdumontsaintmichel.com/spip/spip.php?article126&lang=en>
- 35) The Codex Calixtinus of Santiago de Compostela Cathedral and other medieval copies of the Liber Sancti Jacobi: The Iberian origins of the Jacobian tradition in Europe. *UNESCO* [online]. 2017 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/full-list-of-registered-heritage/registered-heritage-page-2/the-codex-calixtinus-of-santiago-de-compostela-cathedral-and-other-medieval-copies-of-the-liber-sancti-jacobi-the-iberian-origins-of-the-jacobian-tradition-in-europe/>
- 36) VÁLKOVÁ, Miluše a CHURANOVÁ, Zuzana. *Svatojakubská cesta: severním Španělskem do Santiaga de Compostela*. Praha: Karpana, 2009. ISBN 978-80-903952-4-4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8d72b320-cdfa-11e4-97af-005056827e51>

- 37) Via de la Plata from Ourense to Santiago last 100km. *CaminoWays.com* [online]. 2021 [cit. 2020-1-30]. Dostupné z: <https://caminoways.com/via-de-la-plata/via-de-la-plata-from-ourense-to-santiago>
- 38) VOJTOVÁ, Lea a Centrum distančního a celoživotního vzdělávání. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006. ISBN 80-210-4165-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:67bd7540-c2dd-11e7-9c14-005056827e51>
- 39) VYSTOUPIL, Jiří a Ekonomicko-správní fakulta. *Základy cestovního ruchu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4167-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:560b94d0-c2dd-11e7-9c14-005056827e51>
- 40) What is the Le Puy Camino? *CaminoWays.com* [online]. 2018 [cit. 2021-1-29]. Dostupné z: <https://caminoways.com/introduction-to-the-le-puy-way>
- 41) ZELENKA, Josef a PÁSKOVÁ, Martina. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:cbc2c5e0-4764-11e6-ab2f-005056827e52>
- 42) ŽÁČEK, Juraj. *Pout' do Mekky*. Ultreia [online]. 2008 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://ultreia.cz/pout-do-mekky/>
- 43) Žitavská Svatojanská cesta: jižní část Svatojanské cesty Gniezno-Görlitz-Praha [online]. [cit. 2020-12-29]. Dostupné z: <http://www.zittauer-jakobsweg.de/index.php?lg=cz>

8 Přílohy

Dotazník

Camino de Santiago

Hi everyone,

My name is Anna, I'm studying Management of Tourism at the University of Hradec Králové in the Czech Republic and I'm working on my bachelor thesis which focuses on religious tourism and specifically on Camino de Santiago.

If you have already experienced pilgrimage to Santiago, I would like to ask you to fill this short survey, it will help me a lot!

Thank you for your time and take care in this weird period of time!

1 SEX

Question instructions: *Select one answer*

MALE FEMALE

2 AGE

Question instructions: *Select one answer*

<22 22-27 28-33 34-39 40-45 46-51 52-57
 >57

3 Country

4 Are you religious?

Question instructions: *Select one answer*

Yes No

5 Are you familiar with the term "Religious Tourism"?

Question instructions: *Select one answer*

Yes, I know it No idea I've heard about it but I don't know what it means

6 Do you think Religious Tourism is just a matter of religious people?

Question instructions: *Select one answer*

- Yes, it is Not necessarily

7 When did you undertake Camino de Santiago?

Question instructions: *if more times, choose the first one*

- Before 2000 2000-2005 2006-2011 2012-2018 After 2018

8 Did you find yourself as a "pilgrim"?

Question instructions: *Select one answer*

- Yes No

9 In your opinion, who is a "pilgrim"?

10 What was the motivation for your pilgrimage?

Question instructions: *Select one or more answers*

- Religious reasons Adventure Exploring new places Getting out of my comfort zone Finding myself
- Gaining the admiration of other people Content for the Social Networks
- Other option

11 Did your way end in Santiago?

Question instructions: *Select one answer*

- Yes No, I continued to Finisterre No, I was going back or elsewhere on my foot/bike

12 Did you share some content from your way on the Social Networks?

Question instructions: *Select one answer*

Yes No

13 If so, did the posts have bigger success that your regular posts? (more likes, comments, hearts, etc..)

Question instructions: *Select one answer*

Yes, I've noticed bigger success No, I haven't noticed a significant difference

14 Has this experience somehow influenced your life?

Question instructions: *Select one answer*

Yes No

15 If so, how?

Zadání bakalářské práce

Autor:	Anna Hrabětová
Studium:	I1800256
Studijní program:	B6208 Ekonomika a management
Studijní obor:	Management cestovního ruchu
Název bakalářské práce:	Religiózní cestovní ruch: Cesta svatého Jakuba
Název bakalářské práce AJ:	Religious Tourism: The Way of Saint James

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je seznámit čtenáře s pojmem religiózní cestovní ruch, v historickém kontextu nastínit vývoj poutnictví v Evropě a uvést nejznámější poutní cesty. V praktické části se práce konkrétně zaměřuje na Svatojakubskou pout' a klade si za cíl zmapovat motivační faktory u účastníků.

Osnova:

1 Úvod

2 Cíl práce a metodika zpracování

3 Teoretická část

- Vymezení pojmu religiózní cestovní ruch
- Historie poutnictví v Evropě
- Nejznámější poutní cesty v Evropě

4 Praktická část

- Svatojakubská pout'
- Dotazníkové šetření, rozhovory
- Změna trendu v motivaci poutníků

5 Shrnutí výsledků

6 Závěry a doporučení

7 Seznam zdrojů

8 Přílohy

BRABBS, Derry. *Poutní cesty: slavná poutní místa západní Evropy*. Praha: Euromedia Group, 2019. *Universum* (Euromedia Group). ISBN 978-80-7617-449-8

ZELENKA, Josef; PÁSKOVÁ, Martina. *Výkladový slovník cestovního ruchu*, 2. vydání, Praha: Linde Praha, 2012, ISBN 978-80-7201-880-2

SUSA, Zdeněk. *Ultreia: zpráva o putování z Prahy až na konec světa 1991-1996*, 2. vydání I. dílu, *Středokluky: Zdeněk Susa*, 2015, ISBN 978-808-8084-020

LE GOFF, Jacques; SCHMITT, Jean-Claude. Encyklopedie středověku, 4. vydání, Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 9788076012554

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu,
Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: Ing. Veronika Židová, Ph.D., DiS.

Oponent: RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 15.10.2020